З СВЯТОМ ПЕРЕМОГИ, КРИМЧАНИ!

всеукраїнська громадсько-політична і літературна газета

КРИМСЬКА СВІТЛИЦЯ

Видається у Сімферополі № 18 (69) П'ятниця, 6 травня 1994 р. Ціна договірна

ФОТО РЕПОРТАЖ

ЛЮДИ ІЗ ЛЕГЕНДИ

Піввіку минуло з того знаменного часу, коли древня і героїчна, полита кров'ю кращих синів своїх, квітуча легендарна кримська земля була визволена від непроханого зайди-агресора, котрий втілював у собі найганебніше і найкровожерніше явище усіх епох, апогей антигуманності — фашизм. А через рік це свято півстоліття визволення святкуватимуть не тільки в країнах-сусідах колишнього Союзу, а й Східної Європи: ця дата стала переломною й в історії всього людства — це Перемога Добра над злом, Світла над темрявою. Ціною нелюдських зусиль і жертв довелося подолати багатоголову гідру фашизму.

І ті учасники жорстоких битв, хто лишився живий, у ці мирні дні з осмутою і гордістю водночас згадують свої воєнні роки.

Полковник у відставці Степан Андрійович Неустроєв — Герой Радянського Союзу. Він колишній командир батальйону 756-го полку 3-ї ударної армії — саме його бійці першими увірвались в лігво конаючого ворога, фанатично чинив опір, і встановили Прапор Перемоги над рейхстагом. Зараз ветеран живе у Севастополі, часто зустрічається з земляками, відчасти з школярами, розказує їм про ті вікопомні дні. Його аудиторія при зустрічах завжди уважна: і діти, і дорослі мають найкращу нагоду вчитися, як треба відстоювати і охороняти найбільшу людську цінність — мир. А ось на одному із знімків нашого фотокореспондента ви бачите зустріч у Севастополі колишніх бойових побратимів, груди яких увішані численними відзнаками їхньої ратної доблесті: є про що поговорити ветеранам, згадати ті важкі роки, що врятували світ.

Ті, хто пильно вдивляється в меморіальний комплекс Героям Аджимушкаю, — не просто екскурсанти. Це безпосередні учасники тієї трагічної епопеї, справді люди із легенди. Ніщо — ні гази, ні гранати не змогли знищити бойового духу цих мужніх людей, які в умовах підземних каменярень, справжнього реального, а не міфічного пекла, незважаючи на втрати і важкі умови існування, до кінця продовжували боротьбу з фашистами. І вистояли.

Вічна слава героям — живим і полеглим!

Ф. КАЗАНКІВСЬКИЙ.

* * *

На знімках: Герой Радянського Союзу полковник у відставці Степан Андрійович Неустроєв під час зустрічі з школярами; вони дивом лишилися живими — колишні воїни Центральних каменоломень Аджимушкайського підземного гарнізону (зліва направо) — офіцери штабу Микола Арсенійович Єфремов, Сергій Сергійович Шайдуров, бійці Семен Меркурійович Тимофєєв и Микола Дмитрович Філіппов — у цих рвучких, напружених постатях меморіального комплексу вони вгадують живі образи своїх нескорених духом однополчан; є про що згадати ветеранам-моряжам у місті ратної слави — Севастополі.

Фото **Костянтина ДУДЧЕНКА.**

КРОК У БЕЗСМЕРТЯ

7 травня 1944 року почався генеральний штурм «кам'яного фронту», як називали гітлерівці свої укріплення під Севастополем, за якими сховалися залишки їхньої 17-ї армії, що нараховувала більше 72 тисяч чоловік.

В той час, як на північ від Севастополя вела наступ 2-а гвардійська армія, Приморська та 51-а армії почали рішучий штурм ворожих укріплень на головному напрямі: Сапун-гора — висота Гірська, що поблизу Балаклави. Звідси найкоротший шлях до Севастополя, але виявився він і найважчим. І все ж через два дні виявився він і найважчим. І все ж через два дні було визволено Севастополь, а 12 травня на мисі Херсонес полонено останнього німецького солдата в Криму.

Як і під час оборони Севастополя в 1941—1942 роках, у травневі дні сорок четвертого севастопольська земля була рясно полита кров'ю радянських воїнів і освячена їхніми героїчними подвигами.

Це їм, росіянам, українцям, грузинам, білорусам, вірменам, представникам усіх інших народів колишнього СРСР зобов'язаний Севастополь своєю гучною славою, як і почесним званням місто-герой. І не слід про це забувати тим, хто сьогодні торочить повсюди, що Севастополь — місто тільки російської слави. У визволенні Севастополя, як і в його обороні, брали участь солдати і офіцери близько сорока національностей. Серед них було багато воїнів і з України.

НАША РОЗПОВІДЬ ПРО ПОДВИГ ОДНОГО З НИХ.
З листа про нагороду

«1. Прізвище, ім'я, по-батькові: Дзигунський Михайло Якович.

2. Звання: лейтенант.

3. Посада: командир взводу 6 стр. роти 137-го сп 417-ї Сиваської дивізії.

Подається на звання «Героя Радянського Союзу».

4. Рік народження: 1921.

5. Національність: українець.

6. Партійність: член ВКП(б), 12.07.43 р.

7. Участь у Вітчизняній війні: Південний, Північно-Кавказький і 4-й Український фронти, з 22.06.1941 року.

8. Чи має поранення і контузії у Вітчизняній війні: поранений 5.08.41, 12.04.43 і 5.09.43. Вбито 7.05.1944 року.

9. З якого часу в Червоній Армії: 14.04.1940 року.

10. Яким РВК призваний: кадровий.

11. Чим нагороджений раніше: «За відвагу», 27.08.43 р. № 027/н від 316 сд.

12. Постійна домашня адреса і адреса сім'ї: Вінницька обл., Монастирський р-н, с. Цибулі. Батько — Дзигунський Яків Артемович.

Короткий конкретний виклад особистого бойового подвигу цих заслуг...»

Всього декілька рядків нагородного листа відведено для того, щоб розповісти про ратний подвиг солдата.

Життєвий шлях лейтенанта Дзигунського звичайний для його покоління: школа, Одеське військове училище. Навчання перервала війна: багаторічний курс довелося закінчити за кілька місяців.

З перших днів Дзигунський на фронті. Довелося пізнати і гіркоту відступів, і радість визволення рідної землі від фашистів. Передову покидав лише пораненим, щоб, підлікувавшись, знову повернутися на фронт.

«Зараз перебуваю в госпіталі, — писав він рідним після третього поранення, — незабаром вилікуюсь і поїду громити фашистських бандитів...» В іншому листі, відправленому додому також навесні 44-го, після визволення його рідного села на Вінничині, є такі слова: «Скоро розцвіте наша Україна, як весняний садок. Я не пошкодую свого життя для перемоги над ворогом».

137-й полк 417-ї стрілецької дивізії, до складу якого входив взвод лейтенанта Дзигунського, був серед тих частин і з'єднань, яким випало найважче завдання: першими йти на штурм Сапун-гори.

Уже позаду залишилися ворожі траншеї, захоплені після рукопашного бою. Командир штурмового взводу Дзигунський гранатами й пострілами з пістолета знищив близько 20 гітлерівців. Так само сміливо діяли і його солдати. На рахунку героїчного взводу було уже три ворожих доти. Але й взвод втратив багатьох бійців, і все ж крок за кроком він пробивався до гребеня гори. Ще сотня-дві дуже важких метрів — і перемога!

Раптом німецький кулемет притис наших бійців до кам'янистого схилу. Треба було негайно усунути перешкоду. Дзигунський кинувся вперед, переповзаючи від каменя до каменя. Все ближче стукотів кулемет.

Дзигунський підповз до дота майже впритул, кинув гранату, потім другу — останню.

Дот замовк. Лейтенант підхопився, за ним піднялися і бійці. Але з розбитої амбразури знову вдарив кулемет.

З нагородного листа: «Лейтенант Дзигунський обернувся до бійців. Вони схвильовано дивились на улюбленого офіцера. Дзигунський підповз до ворожого лігва й сміливо кинувся на кулемет ворога. Тіло героя закрило амбразуру дота. Наші піхотинці кинулися вперед і зламали опір німців. Висоту було взято.

Достойний посмертного присвоєння звання «Героя Радянського Союзу».

Командир полку підполковник Баранов

11 травня 1944 року».

Петро ГАРМАШ,
учасник Великої Вітчизняної війни.

П'ЯТДЕСЯТА ВЕСНА

В алуштинському парку звучала музика, гуляли закохані пари. Не поспішаючи, проходжались статечні літні чоловіки і жінки. Дехто облюбував собі лавочку в затишній алеї, де з-поміж трави вже визирали цікаві оченята квітів. Ось з цими літніми людьми я і шукав зустрічей — незапланованих, неофіційних., не біля трибуни.

...Біля атракціону стояв високий красивий чоловік. Чотирирічний онук міцно тримав його за руку, очі хлопчяти нетерпляче сяяли: ось-ось почнеться захоплююча розвага, і вони злетять на диво-колесі у синє небо.

— Скажіть, ви були на фронті? — звернувся я з явно несподіваним запитанням. І молоді люди, що стояли в черзі перед чоловіком, здивовано озирнулись — надто дисонансно прозвучало це запитання серед дитячого щебету і веселої музики. Чомусь подумалось: а п'ятдесят років тому таке запитання нікого не здивувало б.

І високий чоловік теж здивувався — тільки подив його був іншим, ніж в молодят:

— А де ж я міг бути в двадцять років, як не на фронті?

Його дружина взяла за руку онука, а ми відійшли вбік, щоб поговорити про той незабутній Травень 1945 року. Яким він запам'ятався їм, старим солдатам, перший день після війни? Де, на якій дорозі фронтовій зустріли вони Перемогу? — про це і говорили ми під час знайомства і зустрічей у святковому парку.

Ось що вони розповіли:

КУЗЬМА ГНАТОВИЧ БОРДАШЕВИЧ:

— 9-е травня 1945 року я зустрічав в австрійському місті Лінц на Дунаї. Фашистські недобитки в Австрії ще подекуди чинили опір навіть після Перемоги. Справді, гарячі були деньки! Я командував тоді артилерійською батареєю, що входила в резерв Головного командування. Але другого травня ми знали, що фашистська Німеччина капітулює — по якомусь «бездротовому телефону» ця звістка дійшла до нас. Ми з нетерпінням чекали цієї радісної звістки! А знаєте, яка туга часом брала? Ідеш акуратно вимощеною вуличкою по австрійському місту, а серце щемить за нашою польовою стежиною...

Нарешті прозвучала ця звістка. Перемога! Кінець війні! Слово честі, ми божеволіли від такої нечуваної радості. Кінець війні! Значить, незабаром додому! Отже, нарешті побачимо рідних, наші міста і села. Такої щасливої весни, як весна сорок п'ятого, здається, більше не було в житті. Пам'ятаю, що ми декілька годин підкидали один одного на руках, співали, танцювали. А пізніше в красивому міському парку накрили святковий стіл, за яким нас частували смачним обідом.

Після Перемоги я служив ще до 1961 року, у відставку вийшов полковником, працював на заводі в Запоріжжі, а звідти був призначений на посаду директора пансіонату «Горизонт» в Алушту. З 1991 року на відпочинку.

Роки летять. Але День Перемоги ніколи не забуду.

СВІТЛАНА МИКОЛАЇВНА СТАРОСТЕНКО

відрекомендовується: дочка і онука Миколи Старостенка і його батька Степана Старостенка, алуштинських партизанів, що загинули в роки війни.

Я народилася в Алушті перед самою війною. Батько хворів, а дідусь уже був старенький, і їх не призвали до армії, коли розпочалася війна. Але вони самі записалися у винищувальні батальйони, які згодом були переформовані у партизанські загони.

В роки війни партизани не давали німцям спокою своїми бойовими діями. Але і самі зазнавали втрат. Мої рідні там, в партизанському загоні, і загинули. День Перемоги пам'ятаю. Мені було вже більше шести років. Тоді, 9 травня 1945 року, коли алуштинці п'яніли від щастя, я вперше зрозуміла, що мій батько і дідусь вже ніколи не повернуться додому. З того часу я ніколи не забуваю про це. Тому для мене найдорожчі слова — це слова про мир. Вважаю найголовнішим завданням нашої молоді — боротьбу за мир, який відстояли п'ятдесят років тому ветерани. І зміцнювати його треба своєю працею, бо від цього залежить доля нашої планети.

АРКАДІЙ ІЛЛІЧ КРОТОВ,
ПОЛКОВНИК У ВІДСТАВЦІ:

— До Дня Перемоги я, молодий танкіст, що вже провоював два роки і вісім місяців, був зарахований на навчання на перший курс Першого танкового училища в Ташкенті. Того дня нас, молодих курсантів, відпустили в місто. Населення столиці республіки святкувало Перемогу. В кожний двір, в кожний дім господарі запрошували перехожих, особливо молодих курсантів, частували їжею, фруктами, вином. Я, тоді вже старший сержант, мав три бойові нагороди, користувався великою пошаною.

Увесь день, а потім і всю ніч — салюти, музика, пісні.

Ми вистояли. Ми перемогли. Бо правда була за нами.

Записав Іван МИРОНЕНКО,
учасник війни,
член ради ветеранів Алушти.

ШЛЯХИ СОЛДАТА

Цього кремезного, не по роках міцного й стрункого чоловіка, якого всі знайомі звали коротко й люб'язно Петровичем, не бачив уже давно.

І ось цими святковими днями у сімферопольському міському Парку культури та відпочинку, де люди проводили радісні хвилини під розкотисти звук баяна, раптом уздрів знайому постать в строгому костюмі, з орденськими планками, світлою усмішкою. Раді були взаємно. І хоча знайомство наше мало глибокі корені, досі нічого не відав про цю людину. Цього разу не стерпів, бо просто відчував за собою моральний борг.

А народився мій старший товариш і давній приятель Яків Петрович Сапронов у Генічеську Херсонської області.

По завершенню кадрової служби в армії в 1940 році переїхав у Крим. Вже наступного року призвали на перепідготовку у Перевальне строком на 45 днів. Чи міг знати тоді солдат, що ця перепідготовка затягнеться на кілька років?

Саме тут і застала війна юнака, який служив тоді в зенітній артилерії. По тривозі їхню частину перекинули до Перекопського валу. Там тоді стояла 51-а армія, ветераном якої і є нині Я. П. Сапронов. З боями відходили під переважаючими силами ворога на Керч, через Таманський півострів на Кубань, Кавказ, аж до Сталінграда. «І тут ми сказали фашистам: стоп! — каже Яків Петрович. — Прийшла пора мінятися ролями». Стояли на смерть.

Після Сталінграда гнали гітлерівців по Україні. І треба ж статися такому: на рідній Херсонщині під Лепетихою поранило. Довелося п'ять місяців провалятися аж в Кисловодську. Після вилікування послали на курси молодших командирів сержантського складу, по закінченню яких відправили на Вісловський плацдарм у Польщу. Там біля Познані було велике німецьке угруповання. «Ми розгорнули наступ. Бої були запеклими. І тут мене знову поранило, — згадує Яків Петрович. — Чи то німецький снайпер, чи автоматник, що засів у залізничній будці, але прошило обидві ноги. У нас був станковий кулемет, і, зорієнтувавшись, я скомандував:

— Кулеметнику по будці — вогонь!

Після цього стрілянина з будки припинилася, а мене, пораненого, двоє солдатів винесли з бою. Знову потрапив до шпиталю, за Варшавою, в місто Рембертов. Тут для мене й закінчилася війна».

— Як Ви зустріли День Перемоги у шпиталі? Були обійми?

— Ми хоч і були заздалегідь попереджені, що незабаром буде підписана капітуляція гітлерівською Німеччиною, але і в День Перемоги цьому не вірилось: адже нас держали в запасі — і після одужання знову збиралися відправити в бої. Обіймів з мого боку не було: тримався на двох милицях.

— А потім?

— Демобілізувався вже в 1946 році з Польщі, з міста Штадтгарт із запасної частини. Приїхав додому у Сімферополь, звідки мене й призвали. Потім, — лагідно посміхнувся, — трудові будні.

Незвичайна доля звичайного солдата. А скільки їх було, таких? Мільйони.

Важкими шляхами війни пройшли вони. Щоб ми могли спокійно жити і працювати, продовжувати свій рід. І весело відпочивати, як оце сьогодні у цьому парку.

Доземний уклін їм за це!

Федір СТЕПАНОВ.

НЕ ВЕРЬТЕ ГОРЕ-ПОЛИТИКАМ

Не могу молчать, узнавая из прессы о действиях экстремистов в Крыму да и за его пределами. Оскорбляет их поведение и на чистом бытовом уровне. На каком, скажите, основании они называют украинцев «хохлами», «националистами», «бандеровцами», вкладывая в эти слова оскорбительный смысл?

А ведь Степан Бандера не изменял своей родине, он боролся за независимую Украину с поляками, а также с фашистами и большевиками, против которых сражался весь мир — и за все это трудно осуждать. Бандера прошел через фашистский концлагерь, в схватке с гитлеровцами погибли два его родные брата, сам же он продолжал противостоять большевизму до тех пор, пока не пал от рук коммунистических агентов за границей.

Ну а теперь обратим внимание на некоторых российских «национальных героев» того же периода. Ведь действуя адекватно, россиян вполне можно было бы называть, например, «власовцами». Любопытно, как бы это понравилось империношовинистам? Власов — генерал-предатель, который воевал вместе с фашистами против Красной Армии. Вокруг него сплотились и другие подобные ему бывшие генералы и офицеры соотечественники: Малышкин, Трухин, Жиленков, Закутний, Благовещенский, Шатов, Корбухов и другие. Я видел на снимках в журнале Геббельса, обходящего строй власовцев, и дьякона Мельникова, благословляющего власовцев в Берлине на боевые действия против собственного же народа, родины. Их части шли на кровавую бойню под андреевским и фашистским флагами.

Но про эти события российские экстремисты почему-то помалкивают, они предпочитают попрекать украинцев, крымских татар, немцев, сваливая на их головы все смертные грехи как военного, так и послевоенного времени. А ведь большинство из этих людей и без того испытало немало страданий от навязанного им россиянами рабства большевистской системы. Вспомним только, какие испытания выпали на долю депортированных народов! Так не пора ли прекратить навешивать людям ярлыки? Хватит оскорблять, унижать, убивать! Прекратите разжигать ненависть к другим народам Крыма, неуважаемые мною экстремисты-шовинисты! Руки прочь от радиотележурналистов, не касайтесь грязным словом личности украинского Президента!

Жена у меня русская, но тоже возмущается таким поведением определенной части россиян, которые живут в Украине, едят ее хлеб, пьют воду из Днепра и в то же время все украинское поливают грязью. Народные миллиарды растрачивают они на референдумы, где же взять тогда средства для выплаты пенсий 600 тысячам крымских пенсионеров? Украина отрывает от себя последнее, поставляет в Крым электроэнергию, хлеб, сахар, масло, воду, только для пересева этой весной она выделила 140 тысяч тонн зерна, в то самое время как крымская пресса вдалбливает в головы жителей полуострова антиукраинские идеи, сваливая все издержки на Киев. А ведь сейчас живут плохо везде — послушайте «Останкино»: и в других республиках по 3—5 месяцев люди не получают зарплату да еще и проливается кровь.

А в заключение хотел бы сказать несколько слов о западных украинцах. Клевещут шовинисты — это прекрасные люди, в чем я убедился на собственном опыте. Убедился не в лучшие дни моей жизни, сразу же после войны, в 1947 году, когда на Полтавщине вовсю разгулялся голод. То же происходило и на территории России — люди пухли, умирали. Мы тогда ездили в Западную Украину за продуктами: покупали зерно, картофель, самое необходимое, чтобы продержаться. Никогда не забуду, с каким сочувствием и заботой нас там принимали, голодных, вшивых, оборванных, как кормили, обхаживали. И, честное слово, никто никого не убивал и не спрашивал о национальности, как кричала в ту пору большевистская пропаганда, которая, естественно, была не на стороне тамошнего населения. Ведь в Западной Украине уже существовала частная собственность, которая помогала им и нам выжить и которая этим самым компрометировала коммунистическую идеологию.

Так что не верьте, крымчане, коммунно-шовинистической пропаганде, никого не бойтесь, живите в уважении друг к другу, трудитесь на общее благо, не за горами тот час, когда нынешние трудности уйдут в прошлое. Прислушивайтесь не к горе-политикам, а к собственному сердцу — оно мудрее.

В. ЄМЧЕНКО.

г. Лубны.

ТОЧКА ЗОРУ

ДЕ КРИМ, ДЕ РИМ...

Повністю це українське прислів'я, — якби хто випадково не знав, — звучить так: де Крим, де Рим, де чортова корчма. І вживається воно тоді, коли хочуть показати, що якісь речі не мають межи собою нічого спільного.

Ну, де Крим і де Рим, знає кожен (а коли не знає, то може собі заглянути в географічний атлас). А чортову корчму той же кожен вже розміщує там, де йому вигідніше.

Наприклад, коли дивитися з Києва, то чортова корчма відносно Криму знаходиться десь північніше Хутора-Михайлівського. А коли дивитися з Криму та ще й очима великоруського шовініста, то чортова корчма може привидітися на березі стародавнього Борисфена—Славути—Дніпра.

Зрештою, зосередимося на першій складовій прислів'я.

Крим... А що воно, властиво, таке — Крим? Беру «Энциклопедический словарь» 1954 року видання і починаю шукати. Криму нема, є «Крымская область» і «Крымский полуостров».

Вибираю перше, оскільки мене цікавить Крим як історико-державний феномен, а не географічний об'єкт. Подаю в своєму перекладі на українську мову: «Кримська область у складі УРСР. Створена 30 червня 1954. Площа 26 т. км. кв. Осн. населення — росіяни і українці».

Далі перераховуються райони, промислові підприємства і т. п., але я це розписувати не буду, зупинюся хіба що ще на одній фразі, яка мені здається дуже зворушливою: «За роки довоєнних п'ятирічок в К.о. створена потужна пром-сть».

І ні слова про те, хто ж там працював, ні слова про кримських татар, ніби їх ніколи й не було на світі! Бо хоч словник підписано до друку вже після смерті Сталіна, але його укладачі «напевно, дуже добре пам'ятали: хоч здох тиран, але стоїть тюрма». (Правда, цей вірш Дмитра Павличка на той час ще не був написаний).

Далі беру однотомний «Советский энциклопедический словарь», виданий вже в 1990 році і читаю: «Кримська область, в УРСР, 27 т. км. кв. Нас. 2397 т. ч. (1987)».

Бачите, яка новина: за 36 років наросло, — отака маринця! — аж тисячу квадратних кілометрів площі.

Зате про національний склад населення — ні слова. Очевидно, мається на увазі, що за цей час вже сформувалася «нова суспільна єдність — радянський народ» з єдиною «общепонятной» мовою.

Нарешті я вирішую, що досить набиратися розуму в «московських» видань, беру наш український (хоч ще і радянський) енциклопедичний словник і з превеликим здивуванням читаю: «Крим — півострів на півдні УРСР. Площа 25.5 тис. км. кв.». Далі йде коротка історична довідка, чого нема в двох попередніх словниках, включно до «керченсько-Феодосійської операції» і Аджимушкайських каменоломень», але про депортацію кримських татар ні слова. Навіть про греків чомусь не згадується. «Осн. нас. — росіяни і українці, живуть також білоруси, євреї та ін.». Скільки саме населення — невідомо.

Але мене більше цікавить інша цифра — площа. В 1954 році площа Криму становила 26 тис. км. кв., в 1987 році (саме цього року вийшов український словник) вона 25.5 тис. км. кв., а вже в 1990 році аж 27 тис. км. кв.

Вперше бачу, щоб географічний об'єкт отак міняв свої розміри! Чи це ми так міряли «с істинно русским размахом»? То як же вірити в інших випадках, коли, виявляється, ми таку цілком конкретну річ, як півострів, не можемо виміряти з точністю до тисячі квадратних кілометрів?

Далі вже йде суцільний туман.

Люди старшого віку або ті, хто вчився в перші післявоєнні роки, мабуть, пам'ятають роман Петра Павленка «Щастя», який було нагороджено Сталінською премією і введено в обов'язкову шкільну програму.

Якщо хто забув, коротенько нагадаю: вже йде останній рік війни, головний герой після тяжкого поранення комісований і починає нове життя з того, що вибирає своїм новим місцем проживання Крим.

З давніх часів, — а минуло вже майже півстоліття, — не перечитувала цю книжку, але досі не забула, як там описувався зруйнований Крим: цілі порожні села, безлюдні будинки.

Пам'ятається мені, в романі не було прямо сказано, що все це — справа рук фашистів, але я, дитина трохи більше десяти років, сприймала це, як таке, що саме собою розуміється.

А тепер я уявляю собі темну ніч (чомусь обов'язково ніч, всі темні справи чиняться лише вночі), коли весь народ, від стариків, які дожидають смерті, до дітей, які щойно народилися на світ, запаковано в «телятники» і відправлено навіки далеко від рідних домівок.

Мене не потішає думка, що це, можливо, кара нащадкам за гріхи прапрадідів, за спалені українські села, за вбитих українських дідів і бабусь, за довгі валки полонених, за отаких яничарів, вихованих з українських хлопчиків, за українських дівчат у гаремах.

Ні-ні, не можна тішитися з чужої біди, просто треба лише брати це до уваги і перш, ніж комусь причинити зло, подумати, чи не повернеться воно до своїх дітей і внуків.

А тепер мені ще хочеться звернутися до тих, хто зараз населяє Крим, і вважає себе «корінним кримчанином», бо ж багато хто з них таки в Криму народився, виріс, має тут же народжених дітей або й онуків. То я їм найперше нагадаю, що «корінним москвичем» вважається той, чиї предки поселилися в Москві не пізніше 1913 року.

Панове! Або якщо вам так більше до вподоби, — господа! Ви можете проводити скільки завгодно референдумів (тільки витрачайте на це свої власні, а не загальноукраїнські кошти), все одно ніякої юридичної сили вони не матимуть, і уряд жодної країни їх не визнає, включно з урядом Росії, на яку ви покладаєте такі надії.

Чому? Та тому, що існує міжнародне законодавство, на яке ми тепер так полюбили посилатися, що практично кожна політична чи громадська організація згадує його у своїх документах.

Так от, згідно з цим міжнародним законодавством, — на жаль я зараз не маю можливості дати точне посилання і покладаються лише на власну пам'ять: здається, це було прийнято ще 1929 року, — якщо якась територія була анексована (тобто, насильно приєднана до якоїсь держави) або її населення було депортоване (тобто, насильно вислане), то в референдумі про самовизначення цієї території не мають право брати участь особи, які поселилися тут після анексії чи депортації (а також їх нащадки).

Крим, як відомо з історії, було приєднано до Росії у 1783 році в результаті війни. Тут не було навіть видимості «добровільного входження», як це було з Грузією у тому ж 1783 році, з Україною у 1654 році, чи з прибалтійськими країнами у 1940 році.

Крим був приєднаний до Російської імперії військовою силою, тобто, анексований. Отже, коли вести розмову про самовизначення Криму, то у референдумі мають право брати лише ті його мешканці, які можуть довести, що їхні предки жили тут ще до 1783 року.

Ви, обурені, кажете: що за дурниці?! З того часу минуло вже двісті років і взагалі, як відомо, закони не мають сили зворотної дії.

Що ж, я з вами згодна: довести щось про своїх предків, які жили двісті років тому, для радянської людини справа абсолютно нездійсненна. Бо то якісь там дикуни з острова Пасхи пам'ятають своїх предків до 25-го коліна, ми намагалися навіть своїх батьків без особливої потреби зайвий раз не згадувати. Я також згодна відносно зворотної дії, але ж...

Як відомо з тієї ж історії, Алжір було захоплено Францією у середині минулого століття, там поселилося багато французів, у них народилися діти і внуки, алжірські французи навіть у самій Франції мали спеціальну, напівзневажливу, назву — чорноногі. Але коли у 1961 році в Алжірі проводився референдум, який проголосив державну незалежність, то французи в цьому не мали права брати участі.

Якщо ви все-таки продовжуєте наполягати, що двісті років достатньо, щоб на це не зміг посягати будь-який закон, то можемо зупинитися на тій даті, коли з Криму було депортовано кримських татар.

Спочатку треба повернути назад депортованих і їхніх нащадків (звичайно, тих, які захочуть повернутися). А тоді вже й проводити референдум про державне самовизначення. Та й то в ньому не повинні брати участі громадяни, які поселилися в Криму після 1944 року, а також їхні нащадки, навіть якщо вони тут народилися.

Отже, база для всіх нас — міжнародне законодавство. І скільки б референдумів ви не проводили, ніхто в світі їх не визнає. Чому? Та тому, що існує така дуже небезпечна річ, як прецедент. Майже завжди на кордонах країн існують так звані «непевні території», на які висовують претензії кілька держав.

Пригадаймо Ельзас і Лотарингію, через які не раз воювали Франція і Німеччина, або проблему судетських німців, або німців, виселених з теперішньої Калінінградської області Росії.

Кожна держава може висунути свої дуже аргументовані докази, чому ця територія має належати саме їй. І два проведені підряд референдуми можуть дати протилежні результати, і життя вже показало, що це веде до нескінченних воєн, національної ворожнечі і політичної напруженості. Саме тому в Хельсінкі було підписано міжнародну угоду про непорушність кордонів. І мало не кожна держава знає, що коли визнає Крим, який раптом оголосив себе незалежною державою (або залежною від Росії), то в один прекрасний день виявиться, що наприклад, Уельс в Англії, чи баски в Іспанії, чи будь-яка з земель в Німеччині оголосить себе незалежною державою (а вони, між нами кажучи, мають на те значно більше прав, ніж сучасні «корінні кримчани»).

І Росія не погодиться взяти Крим під свою високу руку, бо вона бачила, що було з Іраком, коли він посягнув на Кувейт. Ні, я не думаю, що почнеться (не дай, Господи!) війна, що Москву будуть бомбити, як бомбили Багдад. Але кредити Росії можуть заморозити, і на територію накласти ембарго, і...

Зрештою, російські політики краще мене знають, що може бути у такому випадку, так що не буду перераховувати. Звісно, Росія може зробити спробу «обманного маневру», на зразок виступу Козирєва, здається, в Гаазі, коли він спочатку приголомшив усіх промовою в дусі Жириновського, а побачивши реакцію, відразу заявив, що це жарт. Але піти на конфронтацію з усім світовим співтовариством, аби лише мати Крим, — на це Росія, безсумнівно, не піде.

І друге, в чому я хочу розчарувати кримських адептів Росії: не надійтеся на її «братську допомогу» — щоб ви могли покращити своє матеріальне становище, лишаючись під юрисдикцією України. Ні, може, окремі спроби будуть, але це будуть чисто пропагандистські акції.

Росії зовсім не вигідно, щоб в Україні був заможний, мирний, квітучий Крим. Росії, — може, не всій, а тій, яка не позбулася імперських амбіцій, — вигідно мати голодний, невлаштований, злий Крим — таку собі міну, закладену під Україну, міну, яку завжди, у потрібну мить, можна привести в дію.

А міна не вибирає, кого їй вбивати. Отож давайте не шукати чортової корчми, бо пиття в ній отруйне. Давайте разом дбати, щоб Крим став перлиною України, як він того заслуговує.

Шовіністи є у кожній нації, але вони становлять меншість (правда, дуже галасливу). Більшість народу — це нормальні люди, які хочуть щастя для себе і своїх дітей. А щастя може бути лише в мирному співжитті і чесній праці.

Галина ГОРДАСЕВИЧ.

Агрофірма колгоспу «Росія» Красногвардійського району не перший рік вирощує гусей. Маточне стадо налічує тут понад 16 тисяч особин. Зараз йде яйцекладка. Робітники інкубаторію, завідуюча Тетяна Іванівна Черник та оператор Світлана Олексіївна Голиней почали інкубіювати гусячі яйця.

Гусівництво в агрофірмі — високоприбуткова галузь. У цьому році передбачається одержати 70 тисяч гусенят. Господарство продаватиме їх іншим колгоспам і радгоспам, населенню.

На знімку: завідуюча інкубаторієм Тетяна Іванівна Черник (праворуч) та оператор Світлана Олексіївна Голиней за укладанням гусячих яєць у лотки для інкубації.

Фото **Костянтина ДУДЧЕНКА.**

СВІТ, СУТТЮ КРАСИВИЙ

Муза молодого поета Юрія Кириченка добре відома українському читачеві. А тому й не дивно, що в наш нелегкий час завдяки кільком колективним спонсорам недавно побачила світ його нова збірка віршів «Сонце в сорочці з любистку» (видавництво «Пороги», Дніпропетровськ, 1993 р.).

В одному із провідних віршів цієї солідної за обсягом збірки Ю. Кириченко недвозначно говорить про своє суспільне призначення:

А я піду туди, де маю буть,
Голублячи, мов часчку,
майбуть.
(«Минай мене, зневіронько,
минай».)

І це кредо ліричного героя — запорука отого вічновимріяного людством творчого життя, коли будь-які важкі і темні хмари безсилі затьмарити його осяйні овиди:

Тевтонам, яничарам
не пройти
Крізь щирих райдуг храми
аркодужні.
(«Мов скіф прадавній,
місяць угорі»).

Чимало поезій книги присвячено нашому минулому — героїчному і трагічному. На цьому тлі особливо виділяються такі історичні постаті, як Іван Сірко, Іван Богун, Морозенко, Іван Мазепа, естафету яких через віки мужньо приймають Василь Стус, Олекса Тихий, Олена Теліга.

Хотілося б вдатися тут до аналогій, не абстрагованих, а екранованих із самої гущі і суті нашого життя. Так, в поезії «Архів забутої письменниці» автор з душевним болем передає той тривожний стан, у якому опинилася наша сучасна література. І навпаки: вже не гірка іронія, а колючий сарказм пронизує вірш «Зворотний бік натхнення», у якому поет тонко і безкомпромісно викриває графоманів, точно визначаючи, що «їх зброя — підлість і обмова».

І справжніх речників Правди, лацарів слова, натхненно зображає Ю. Кириченко у своїх віршах «Павло Кононенко і Валентина Чорна: зустріч за колючим дротом...», «Віктор Некрасов. Голос із чужини» — про тих літераторів, котрі спізнали «кримські ГУЛАГи Колими...», бо не хотіли миритися з неправдою, з диктатом моральних виродків, які воліли надовго закувати в кайдани вільну думку і волю народну.

Образними порівняннями, цікавими і свіжими, послуговується поет, говорячи про нелегку працю письменника — шукача, мученика, людини великої сили волі:

Мене кусає ніч, немов
пантера,
Яку мисливець ранив,
а не вбив...
Та я мовчу з завзяттям
репортера,
Котрий високість фаху
розлюбив.

І навпаки: в «Баладі відчуженості» Ю. Кириченко малює такого собі пристосуванця від літератури, котрий, залежно від обставин, «де повзкує, де — колінкує».

Чимало місця у збірці займають вірші пейзажні, філософського плану, про кохання.

У поезії «На нашім підвіконні — два левкої» автор щедро послуговується антитезами, аби передати неперебутність такого великого почуття, як любов. А в «Чаюванні з чужим щастям», що дав назву цілому розділу, — гонна вервечка порівнянь і метафор заполонює вірш, яскраво допомагаючи вималювати суперечливі, але такі природні нюанси великого людського почуття. Ніжно-трепетний і душевно тривожний водночас етюд «Світанковий прелюд».

А ось і дещо приперченний гумором вірш «Цвітуть і в'януть зорі п'яні», де є такі симптоматичні рядки:

Куди діваються кохані,
Коли дружинами стають?

Взагалі Юрій Кириченко у своїх інтимних поезіях показав себе тонким, а не таким собі солодкавим, ліриком.

Справедливості ради треба відзначити, що не всі твори нової книги рівноцінні. Є тут і поезії прохідні, приміром, історичного плану — занадто розтягнені, сухо інформативні. Добре, що їх тут не так то й багато.

А завершує поет свою збірку віршем-кредо «Розмова з білим світом» у якому досить опукло демонструє перед цим світом свій оптимістичний погляд на сьогодення і майбуть:

Світе мій сивий, суттю
красивий,
Вірю в труди земні.
Може, тому я, брате,
й щасливий,
Що ти, як жайвір, — в мені!

Тож хай завжди наше Сонце буде в сорочці з любистку!

Федір СТЕПАНОВ.

ДРУГЕ НАРОДЖЕННЯ СНИВОДИ

У життєписі нашої України багато затаємничених сторінок. Інколи важко збагнути, де істина, а де облуда у пишній оправі. Особливо хитро й настирно обплітала нашу свідомість так звана передова радянська наука. Все, що відбувалося на «исконно русской земле», подавалося як найосновніше, найгероїчніше. Що стосувалося інших народів, особливо українського, то радянські лженауковці подавали нашу історію як таку собі другосортну, до того ж буцімто усе українське розвинулось під благодатним впливом російської культури та комуністичних ідей.

Ось один з таких «впливів», що засвідчує російське видання «На великой стройке» (М.-Л., 1932 р.), в якому написано, що у 1931 році в СРСР проживало 81 млн. 195 тис. українців і 77 млн. 791 тис. росіян. Після «благодатних» більшовицьких «обіймів» українців за переписом через 50 років залишилось 42 млн. Отже, фізичні втрати нашого народу становлять 39 млн. І це без природного приросту та втрат під час революції та громадянської війни. Після цього «братання» російська нація стала «самой большой», а звичайний російський народ — «великим народом» і «старшим братом».

Поряд із цим злочином московських правобезправників усі інші виглядають аж надто блідо. До останнього часу чи не в усіх виданнях велегласно та велемовно трубили про Куликовську битву (1380) р.) як першу, основну і переломну перемогу руських військ над татаро-монголами. Насправді це не так. Познайомившись з «Трудами Подольского епархиального историко-статистического комитета» (випуск 9, стор. 605), ми розкрили таємницю давнього минулого нашого краю. Досі скрізь в історичних виданнях навіть в «Історії України-Руси» Михайла Грушевського згадується невідома в Україні річка Сині Води, на якій нібито відбулася битва литовсько-руських військ під проводом князя Ольгерда. Скільки б ви не шукали згадану річку — на Україні принаймні не знайдете, бо така річка просто не існує. Тоді декотрі дослідники спробували річку Сині Води ототожнити з Синюхою, що протікає на Кіровоградщині, але це абсурдно, оскільки подія відбулася на Поділлі. Якби дослідники дещо уважніще прочитали історичні джерела, то довідалися б, що, розбивши татарське військо, Ольгерд оволодів Хмільником. Це сталося 1363 року, задовго до Куликовської битви. А згадка про Хмільник є розгадкою річки, на якій відбулася ця історична битва. І цією річкою є ліва притока Богу (така давня назва Південного Бугу) Сниводи, що ледве-ледве гойдає свої хвилі через Уланів, Воронівці, Чернятинці, Хутори Кривошиїнські, Кривоші, Пиків, Жигалівка, Іванів (тепер Хмільницький і Калинівський райони Вінницької області). Отже, на берегах Сниводи відбулась та вікопомна битва. Але як і де конкретно?

З літописних повідомлень довідуємося, що Литовська держава у першій половині XIV ст. зміцнила тили і взялася розширювати свої володіння. Литовські князі енергійно дбали про розбудову військової справи. Вони поставили за правило: хто має землеволодіння, той мусить служити у війську, хто відмовляється від військової повинності, у того забирали землю. Цю засаду поширювали на всі суспільні верстви — від князів до селян. Щоб мати якнайбільше військ, охочим служити уряд роздавав земельні наділи, звільняв від податків. Отже, Литва на той час мала велике, добре організоване військо. Кожен воїн був на коні, у шоломі та панцирі, мав легку та важку зброю. З таким військом не страшно було стати на прю з татарськими ордами, які зосередили свої сили на півночі Поділля, біля Сниводи.

„Найвірогідніше, Ольгерд зі своїм військом рухався міжріччям Тетерева і Случі, обминаючи течії великих річок, на Чорний шлях: іншої «битої» артерії, як для такого наступу, поблизу не було. Але Снивода тече від Чорного Шляху на відстані 10 — 12 км, тому Ольгердові потрібно було перейти на Татарський шлях, що пролягав через Хмільник — Уланів — Бердичів, щоб наблизитись до Сниводи, де, очевидно, на нього вже чатували татарські орди Качибея, Кутлубуга і Дмитра. Не могли ж вони не знати про наближення численного війська Ольгерда. Декотрі дослідники Татарський шлях ототожнюють з Чорним, але це не так або не скрізь так. На Уланівщині, наприклад, розрізняють ці шляхи. Є згадка про Татарський шлях у польських джерелах, там згадується «пустиня Уланів при шляху Татарськім» (Архів Південно-Західної Росії, т. 11, стор. 163). До речі, назва річки, на якій відбулася вікопомна битва, у польській інтерпретації подається то Сіновода, то Снівода. Очевидно, це й спричинило згадану помилку. Цікаво, що у виданні Івана Тиктора «Історія українського війська» (Львів, 1936 р.) згадується річка Сиводь, а імена ханів — Хачбей, Котлубуг і Дмитро.

Битва, найвірогідніше, відбулася в районі Уланова — Воронівець — Чернятинець, можливо, й далі. Тут річка Снивода мілководніша. Далі — глибша і ширша, а це серйозна завада для наступу великого війська. Окрім того, наявність великих могил (на жаль, тепер розорених) — явний доказ того, що січа була жорстока, жертви значні. Татари не звикли здаватись без бою. Та все ж поступились добре організованому та озброєному війську Ольгерда. Це була перша дошкульна поразка, якої зазнали Кутлубуг, Качибей і Дмитро із своїми ордами на подільській землі.

Після ганьби на Сниводі татари вже ніколи не змогли відродити свою силу й славу, а перемога, яку здобуло військо трьох сусідніх народів — литовського, білоруського, українського — засяяла на віки, хоч її притлумлювали превсілякі недруги та лженауковці. Значення цієї битви велике. Шкода, що в українських наукових колах якось непевно про це говорять. Чи не тому, що досі не змогли розгадати назву річки та знайти місце вікопомної перемоги. Либонь, саме тому так непомітно пройшло 630-річчя битви на Сниводі, що сповнилося минулого року.

Все ж хочеться сподіватись, що наша прадавня слава буде гідно вшанована у навчальних та культурних закладах, особливо у селах Сниводдя, які так чи інакше причетні до героїчної перемоги, — будуть проведені вечори пам'яті і слави та походи до історичної Сниводи. А в науковій літературі, підручниках нарешті буде виправлено неоковирну помилку — друге народження Сниводи відбулось. Про це має засвідчити стела з патріотичним написом: «Краяни! Пам'ятаймо — на річці Сниводи 1363 року відбулася перша перемога литовсько-білорусько-українського війська під проводом князя Ольгерда над татарськими ордами. **Вічна пам'ять! Слава переможцям!».**

Павло ТКАЧУК,
краєзнавець.

Вінниччина.

* * *

До цього цікавого пізнавального і патріотичного матеріалу хотілося б додати уточнення: з боку кримських воєноначальників зі своїми загонами участь у битві брали татарський хан Котлубах, мангупський севаст (правитель) Дмитро і киркорський (пізніше Чуфут-Кале) князь аланів (предки осетин) Казчей (згідно кримських архівних джерел).

РЕЛІГІЙНА ІНФОРМАЦІЯ

ПОЗИЦІЯ ПАПИ РИМСЬКОГО

Різкий осуд папи римського Івана Павла II отримав проект документу, підготовлений до Міжнародної конференції з питань населення і розвитку, яка відбудеться у вересні в Каїрі.

Католицька церква, заявив її глава, свідома тих труднощів, які переживають бідні країни у зв'язку з перенаселенням, проте їх не можна вирішувати, цілком забуваючи про етичну сторону справи — уряди не повинні визначати, скількох дітей можуть мати батьки, а повинні створювати такі соціальні умови для останніх, за яких вони могли б жити згідно зі своєю вірою.

ДЕЛІКАТНИЙ ПРЕЦЕДЕНТ

Грецький уряд прийняв рішення про вислання з країни католицьких монахинь під проводом їхньої настоятельки сестри Грації з місіонерської організації сестер милосердя. Цю організацію заснувала та очолює мати Тереза з Калькутти. Уряд виніс рішення без будь-яких підстав на це.

В Афінах сестра Грація опікується Центром притулків, займається організацією безплатних обідів та іншої допомоги 300-ам сім'ям іракських біженців-католиків. Державний урядовець розірвав на очах монахині її посвідчення про постійне проживання в країні, яке вона мала протягом 8-ми років. Замість нього їй видали посвідчення про тимчасове перебування на території Греції і наказали залишити країну.

Католицькі віруючі, яких у Греції є декілька десятків тисяч, постійно скаржаться на дискримінацію у країні, де державною релігією є православна.

МАЙНО — ЙОГО ГОСПОДАРЯМ

Під час зустрічі з литовськими єпископами у Каунасі нунцій (посол) у Литві Хусто Мулор Гарсіа висловився за необхідність проведення в країні нової євангелізаційної програми. «Спочатку необхідно загоїти рани, завдані Литві російською окупацією, та навчити народ протистояти західному лібералізму», — зазначив нунцій. В той же час він запропонував конкретні проекти духовної допомоги священикам.

Обговорювалось також питання про церковне майно, конфісковане за часів комуністичного режиму. На думку єпископів, деякі чиновники перешкоджатимуть поверненню майна й робитимуть все можливе для того, щоб церква отримала лише мінімальну кількість відібраних в неї споруд. Існує також загроза того, що церковне майно стане об'єктом спекуляції. Звичайно, церква вважає повернення свого майна цілком законним. Однак, як зазначалось на конференції, вона зовсім не має на меті, щоб людей, які мешкають або працюють у цих приміщеннях, «викинули на вулицю». Необхідно знайти рішення, яке задовольнило б обидві сторони.

Що ж стосується створення нових єпархій, то литовський єпископат вирішив дочекатися рішення парламенту країни, який незабаром затвердить новий адміністративний поділ країни.

НАДІЯ НА БОГА?

Вона хоче зробити аборт, а він — зберегти дитину та одружитися. Така суть прецеденту, що стався у сіцілійському місті Туріні. У письмових зверненнях до папи та президента Італійської Республіки молодий сіцілійський студент Оскар Луїджі Скалфаро просить допомоги.

Він пише, що намагається перешкодити своїй вагітній подрузі зробити аборт. Цей 22-літній юнак, що на рік старший від своєї коханої, має намір одружитися з нею. Але всі його зусилля переконати подругу змінити своє рішення та відмовитися від аборту залишаються марними. Це й зумовило його клопотання, яке італійська преса назвала «незвичайною ситуацією». Наміри юнака знайшли повну підтримку в сім'ї. Студент дуже шкодує, що італійський закон не визнає за ним ніяких прав на ще ненароджену дитину.

ЦЕРКОВНИЙ ГІМН М. В. ЛИСЕНКА

Генеральна дирекція програм Українського телебачення вирішила завершувати програми Українського телебачення «Молитвою» — могутнім церковним гімном «Боже великий єдиний» композитора Миколи Лисенка.

Таким діям генеральної дирекції та творчого колективу, який вдало підібрав виконавців духовного твору, потрібно завдячувати івано-франківським єпархіям Української греко-католицької церкви та Української православної церкви Київського патріархату, які влітку минулого року звернулися з листом до Президента України та Голови Верховної Ради з пропозицією завершувати республіканські теле- і радіопрограми «Молитвою» Миколи Лисенка «Боже великий єдиний».

Агентство релігійної інформації.

«ФРОНТОВІ ПОЕЗІЇ» ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

Таку назву має невеличка ошатна книжечка Олеся Гончара, що вийшла друком 1985 року у видавництві художньої літератури «Дніпро». Вона не могла не вразити читача: видатний прозаїк, автор талановитих повістей і романів і раптом — вірші. У передньому слові до збірочки автор зізнається: «мріялось тоді (на війні — Д. К.), що ця книжка буде першою, а виходить вона друком — через сорок літ».

«Фронтові поезії» — хвилюючі начерки, «конспекти почуттів», віршовані мініатюри, юнацькі довірливі записи свого серця. Написані поспіхом, у хвилину перепочинку між боями, ці «згустки юнацьких вражень» і поривні хвилюють щирістю, поетичністю, відвертістю. То ж і не дивно, що вислів таки ж Олеся Гончара, що «і проза має бути поетичною» — його творчий девіз. Бо проза великого майстра й справді несе в собі елементи високої поезії. А фронтові вірші і через піввіку хвилюють. Бо то — справдешня Поезія.

* * *

Моя ти зоре,
румунські гори
Стоять кругом, кругом.
А думи вільні, а
думи хвильні
Витають десь
поза Дніпром.

Сіріють дотя чужі
навпроти,
Нічого більш нема.
А там десь дома
весна знайома
Зелені руки підіймає.

Зі сходу вітер
духмяних квітів
Довіяв аромат.
Чи кохання, чи зітхання
Донесясь вітром
до Карпат!

Моя ти зоре, високі гори
Нас не розлучать, ні!
Як вірна поміч, зі
мною поруч
Ідеш ти завжди на війні.

1944.

ДУМА ПРО БАТЬКІВЩИНУ

Здрастуй, мій
сонячний краю,
Ти снишся мені і тут,
Серцем щодня я літаю
До тебе, за бистрий Прут.

Як пишуть листи солдати,
Тужливо стає мені,
Кому ж мені написати,
Які догукнути рідні!

Той — мамі, а той —
дружині,
Той сестрам, а той —
братам.
А я напишу — Україні!
Сонцю її і степам.

Сивим, як згадки,
могилам,
Що тонуть в імлі голубій,
Шляхам, окутаним пилом,
Якими пішли ми в бій.

Бачу далекі вершини
В тумані повитих Карпат.
Може, моя то Вкраїна
Біліє черідкою хат!

Слово, в бою огрубіле,
У тому краю забрини,
Де вишні в убранні білім
Мене виглядають з вікна.

1944.

ВІХОЛА

Нагадала мені віхола,
Що окоп мій заміта,
Як ти в госпіталь приїхала,
Вся від сонця золота.

Вся в цвіту
пругкої зрілості,
Смаглощока і туга.
Від дівочої невмілості
Іще більше дорога.

Чи й тобі оця хурделиця
Хоч що-небудь нагада!
...Сніг сухий степами
стелеться
І окоп мій заміта.

1943.

Публікацію підготував Данило КОНОНЕНКО.

ЦЕ ЦІКАВО

СКІЛЬКИ СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ У СВІТІ?

«...Сіяв слов'ян на Дунаї, де тепер земля Угорська і Болгарська. Від тих слов'ян і розлилися, як весняні води, слов'яни по землі і стали називатися іменами тих місць, на яких вони оселилися», — так розпочинає автор «Повісті временних літ» свою оповідь про розселення наших предків на терені Східної Європи та їхню загальну характеристику.

То було колись. А як же сьогодні розлилися слов'янські «весняні води»!

Відповісти на це далеко не просте запитання можна, вочевидь, тільки знаючи, скільки ж всього існує зараз слов'янських мов у світі. Адже, природно, кожне відгалуження великої європейської сім'ї має свою мову, а мова та функціонує на якійсь території, тобто охоплює певний ареал. То якої ж думки фахівці-лінгвісти про те, скільки ж нас у родині братів-слов'ян!

ВИЯВЛЯЄТЬСЯ, НА СЬОГОДНІ НАЛІЧУЄТЬСЯ БІЛЬШЕ ДВАДЦЯТИ МОВ, ЯКИМИ РОЗМОВЛЯЮТЬ СЛОВ'ЯНИ. Крім дванадцяти національних літературних, є майже стільки ж так званих мікромов, що виконують обмежені функції на терені чужої в етнічному розумінні країни.

ДО ЛІТЕРАТУРНИХ НАЛЕЖАТЬ ТАКІ: українська, російська, білоруська, болгарська, сербо-хорватська, македонська, словенська, польська, верхньолужицька, нижньолужицька, словацька і чеська. Про території, де вони функціонують, нагадувати, мабуть, не варто. Що ж до мікромов, то ось в яких краях вони звучать: русинська — Сербія і Хорватія, градищансько-хорватська — Австрія; молізько-хорватська — Італія; прекмурсько-словенська — Словенія, Угорщина, Австрія; чакавська і кайкавська — Хорватія, Сербія; банатсько-болгарська — Румунія; кашубська — Польща; ляська — Чехія; східно-словацька — Словаччина; резянська — Італія та інші.

Щоправда, наведена класифікація певною мірою умовна, бо ж лінгвісти не перестають ламати списи над питанням: чи є та, чи інша мова окремою, чи тільки діалектом «великої», як, до речі, і зараз сперечаються історики про співвідношення частини до цілого у переліку племен, наведеному в «Повісті временних літ». Та, попри всі наукові баталії, ми завдяки старанням її автора, маємо цілісну картину розселення слов'ян на зорі середньовіччя. А завдячуючи старанням сучасних лінгвістів, можемо хоч приблизно уявити — як же розлилися весняні води слов'янських мов по світу сьогодні.

СЕВАСТОПОЛЮ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ

9 травня, в день Перемоги, місто-герой Севастополь відзначає 50-річчя з дня визволення від німецько-фашистських загарбників. Його визволителів тоді, в травні сорок четвертого, надихав подвиг героїв оборони міста в 1941—42 рр.

За мужньою боротьбою з ворогом захисників Севастополя — представників російського, українського та інших народів колишнього СРСР — з захопленням і тривогою стежили прогресивні люди на усіх континентах. В липні 1942 року, через кілька днів після того, як героїчна оборона Севастополя завершилась, в Монтевідео відбувся мітинг інтелігенції Асоціації латиноамериканських країн. На ньому виступило близько двадцяти прогресивних поетів з Аргентини, Уругваю, Куби, Перу, які прочитали свої вірші, присвячені Севастополю. Ці вірші й склали збірку «Пісні Севастополю», яку незабаром поети-антифашисти видали своїм коштом. Один примірник книги іспанською мовою мешканці Монтевідео свого часу подарували морякам української китобійної флотилії «Слава».

Полум'яні поезії латиноамериканських поетів знайшли глибокий відгук в серцях їхніх українських колег. Іван Драч, Борис Олійник, Віталій Коротич, Валентин Лагода та інші з любов'ю переклали вірші українською, і 1971 року збірка «Пісні Севастополю» побачила світ у київському видавництві «Радянський письменник» (нині «Український письменник»).

До збірки увійшов і вірш Альберто Соріана Тебаса, що пропонується до уваги читачів.

Петро ГАРМАШ, учасник оборони Севастополя.

Гонорар автор передає на підтримку «Кримської світлиці».

Альберто СОРІАНО ТЕБАС

Севастополь бореться

Не замею
Свинцевим градобоєм
Твоє безсмертне серце,
Севастополю:
Твої майдани й вулиці,
І сквери —
Духмяний понад хвилями смарагд.
Не вмерли,
Ні, не вмерли чорноморці,
Твої сини хоробрі і незборні.
Не вмерли
Матері твої — не всохли
Життя джерела,
Пульс його дзвінкий.
Підводишся ти знову в піднебесся
І кольори блакиті обираєш
За свій несхитний переможний герб.
Товаришу, товаришу,
Спинися!
Помітив ти юрму проміньооку?
Не вмерли діти в Севастополі,
Не вмерли!

Фашист не розірвав життєвий круг,
Не зупинив
Ходи весняної. Спіткнувся!

. . . . . .

Зведеться із руїни Севастополь
З дітьми, з робітниками, з нареченими.
І знову, мов на свято, на майдани
До нього прийде в гості цілий світ.
Бринітимуть пісні на різних мовах,
І радість всіх єднатиме одна.
І всі побачать оборонців славних —
Сталевих моряків, що у безсмертя
Вписали золоті свої рядки.
З гранатами, з гвинтівками ітимуть
Ті, що од смерті рятували світ.
І всі побачать матерів, дітей —
Життя джерела,
Пульс його дзвінкий.
Так, друже!

Переклав з іспанської Леонід КОВАЛЬЧУК.

ЛЕГЕНДА ПРО СКІФА

Майже за два десятиліття до закінчення минулого століття в Криму, на північному схилі гори Мітрідат, на місці старовинного кладовища було знайдено скульптуру змієногої богині. Вона була безголова. Згодом знайшлася верхня частина, скульптуру реставрували. Нині вона зберігається у запасниках Керченського історико - культурного заповідника.

Хто ж вона така? За античними легендами богиня є матір'ю Скіфа.

...Усе почалося з того, що якось зимової пори Геракл прибув до навдивовижу чудової країни. Розгулялась хурделиця, він закутався у шкуру й заснув у своєму візку. А коли прокинувся, побачив, що коні його зникли. Розшукуючи пропажу, Геракл зустрів чарівну діву, нижня частина тіла в якої була змієвидна. Кілька місяців жив у неї Геракл. А коли нарешті змієногa богиня віддала героєві його коней, то повідомила: у неї народяться троїко синів...

Один з них був Скіф, легендарний зачинатель знаменитого народу, який більшість з нас вважає своїм прабатьківським родом.

Скільки дивовижних легенд повідали б камені Керченського лапідарію (колекція надмогильних каменів), якби вони не лежали в заказниках музею, а були розміщені у спеціально обладнаному приміщенні!

ПОВЕРНЕННЯ

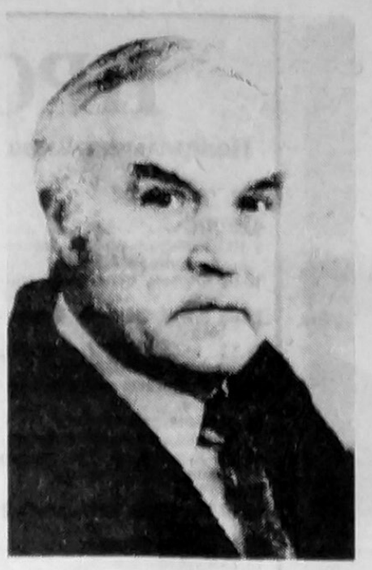

У принагідній розмові з пенсіонером, заслуженим працівником культури України, колишнім директором Кримського українського музично-драматичного театру Г. Стефураком я почув цікаву розповідь про недавнє минуле театру та про його співпрацю з колишнім головним режисером театру В. Недашковським.

Ось що розповів Григорій Іванович: «Як директор Івано-Франківського українського театру в 1960 році я запросив на посаду головного режисера випускника Київського театрального інституту ім. І. К. Карпенка-Карого В. Недашковського. За короткий час він здійснив на сцені театру постановку багатьох п'єс класичного українського репертуару, інколи і не рекомендованих Міністерством культури, як, наприклад, «Невольник» М. Кропивницького. Згодом, з переведенням мене, галичанина, директором новоствореного українського театру в Криму, я знову запросив на посаду головного режисера В. Недашковського, який у той час перебував у Києві на творчому стажуванні в театрі ім. І. Франка. За 14 років плідної співпраці з Володимиром Степановичем, ще в старому будинку театру на вулиці Менделєєва, поставлено низку українських п'єс, які завжди користувалися успіхом у глядачів, котрі організовано приїздили автобусами з усієї області. З часом, для збільшення потоку відвідувачів театру та для розмаїтості репертуару, виникла потреба збагачувати програму «інтернаціональним» репертуаром. Появились на сцені оперети західноєвропейських авторів. Таке збагачення репертуару мало добрий вплив на підвищення виконавського рівня солістів-вокалістів, хору та оркестру. На жаль, через хворобу я був змушений залишити театр, а В. Недашковський незабаром поїхав працювати головним режисером у театр оперети в сибірському місті Томську».

З 1968 року я був постійним відвідувачем Кримського українського театру і неодноразово публікував рецензії на його вистави. Після довгих років відсутності В. Недашковського у Криму я зрадів, зустрівши його у фойє театру.

— Невже ж і Вас, Володимире Степановичу, спіткала сумнозвісна доля багатьох тисяч українців — неодмінно побувати в Сибіру? — пожартував я.

— Уявіть собі, що ваш жартівливий натяк, — почув я у відповідь, — небезпідставний, близький до правди, бо мені, через складні обставини і, як кажуть, «не від добра», справді доводилося їздити у Сибір три рази.

— Цікаво, я нічого не знав про це. Розкажіть, будь ласка, про Ваші сибірські вояжі, вони що, зв'язані з вашою творчою діяльністю чи просто — деталі вашої біографії, спогади юних років?

— Саме так. Спогади юних років, а також деякі особливі деталі моєї біографії. Народився я в сім'ї вчителя, батько мій, Степан Дмитрович, був директором школи на Волині у селі Савлуки. В горезвісний жахливий рік голодомору мені і моїй сестричці було всього три роки. Щоб допомогти голодним дітям-школярам, моя мама готувала для них обіди. Та сталося нещастя: у нас вкрали головну годувальницю — корову. Батько зрозумів, що в цій ситуації, яка склалась у 1933 році, прогодувати трьох малих дітей неможливо. Він згадав про листи від своєї рідні, яка була раніше розкуркулена і вивезена до Сибіру, і, недовго роздумуючи, повіз нас з мамою до своєї рідні в Новосибірську область, де батько отримав посаду директора школи в селі Мошково.

— Як Вам там жилося, там не було голоду?

— Ні, голоду там не було і нам жилося досить добре. Мама, домогосподарка, для догляду за своїми дітьми найняла няню. Справа в тому, що в той час авторитет вчителя на селі був досить вагомий, до нього сільчани зверталися за порадою, за допомогою, і батько нікому не відмовляв.

— Клімат Сибіру суворий, ви не сумували за Україною?

— Сумували, тому батько під час канікул посилав нас на Україну до свого батька, нашого дідуся. На Житомирщині у селі Вишів біля м. Малин, той мав розкішний сад, корову... Так було щороку до початку війни. Влітку ми насолоджувалися незрівнянною красою української природи, багатством родючої житомирської землі, зустрічалися з привітними, доброзичливими людьми.

В 1941 році батько відправив нас на Україну, а сам через вчительську конференцію затримався, обіцяв приїхати пізніше. Занепокоєні, ми довго чекали на батька, а він не їде, та й не їде... Врешті-решт прийшла від рідних сумна звістка: батька, під якимось надуманим, сумнівним приводом, арештували.

— Пане Володимире, дозвольте два слова: чекістам нічого не треба було вигадувати. Вже одна присутність неподалік репресованої сім'ї Недашковських, з якими батько спілкувався, була достатньою для його арешту.

— Згоден з Вами. Я пригадую, що батько не раз зі страхом прислуховувався вночі до гуркоту машин, чи не затримуються біля нас. Інколи пошепки говорив: «Був би револьвер, взяв би і застрелився...» Могли бути і доноси на приїжджих з України. Ви ж знаєте, що тоді творилось...

— Знаю, знаю занадто добре. Я і моя рідня відчули це все на собі.

— Пізніше я дізнався, — продовжує свою розповідь В. Недашковський, — що через нестерпні умови в ув'язненні батько в 1942 році попросився на фронт. Його зразу відправили на передову, як це робили з усіма звільненими з ув'язнення. В 1943 році при форсуванні Дніпра біля Черкас батько загинув, затонув. В цій місцевості створено музей, про який дбають школярі. На пам'ятній дошці серед українських воїнів я прочитав прізвище мого батька: Недашковський С. Д.

Мама, дізнавшись про смерть батька, вирішила повернутися на Харківщину до своїх батьків в м. Мерефа, до речі, де я в 1930 році народився. 1943 рік став трагічним для нашої сім'ї. Під час страшних боїв за визволення Харкова осколком бомби відбило мамі праву руку. Почалось для нас нелегке життя. Я вступив до ремісничого училища, але бажання вчитися привело мене у вечірню школу, у якій я і закінчив 10 класів, а потім і Київський театральний інститут (режисерський факультет).

Початок моєї творчої режисерської праці почався в українському театрі в Івано-Франківську. В репертуарі — українська класика; по чотири вистави готував я за сезон. Мене запрошують до Києва на стажування в театр імені І. Франка, а директора театру Г. Стефурака направляють у порядку підвищення директором Кримського українського театру. На той час цей театр знаходився у жалюгідному приміщенні на вулиці Менделєєва. Характерно, коли мене запросили на посаду головного режисера і я приїхав на вокзал до Сімферополя, таксисти не знали адреси, відповідали, що такого театру в місті немає...

У театрі я зустрів свою знайому — актрису М. Мар'яновську, яка ще в Івано-Франківську за участь у поставлених мною виставах отримала почесне звання заслуженої артистки України. До речі, Марія Іванівна і зараз працює в театрі.

— Що являв собою на той час колектив українського театру, яким був його виконавський рівень?

— Треба сказати, що в театрі було досить талановитих акторів-виконавців. Існували невеликий хор, оркестр, балет, що цілком відповідало складу провінційного театру. На жаль, деяких талановитих виконавців ми втратили в аваріях, які траплялись під час поїздок автобусами на гастролі.

— Які вистави переважали в репертуарі театру?

— Передовсім українська класика, яку я дуже люблю, а також твори сучасних українських драматургів Корнійчука (ми тоді не знали всієї правди про нього), Зарудного, Стельмаха, місцевого автора — актора Никоненка.

— Скажіть, будь ласка, чим пояснити, що в українському театрі почали з'являтися вистави російською мовою?

— Я вже згадував, що про існування українського театру в Сімферополі мало хто знав (або не хотів знати), а з появою на сцені музично-драматичного театру відомих популярних оперет в театр прийшов глядач з усіх верств населення. Усі вистави проходили з аншлагом. Популярність нашого театру серед кримчан значно збільшилась, приток відвідувачів з усієї області постійно заповнював зал. Поруч з виставами українського репертуару виконувались оперети «Роз-Марі», «Маріца», «Сільва», «Севастопольський вальс», популярна музика яких захоплювала глядача.

— Відомо, що колишній перший секретар обкому М. К. Кириченко постійно разом зі своєю сім'єю відвідував ці вистави, сприяв діяльності українського театру і багато зробив корисного для української театральної культури. До речі, за його ініціативою збудовано новий будинок для українського театру, незважаючи на спротив деяких українофобних сил, Микола Карпович настояв на передачі будинку нашому колективу.

— Це справді так. Велась сильна пропагандистська кампанія, щоб передати новий будинок російському театру, який невипадково затіяв у той час ремонт свого будинку на вул. Пушкінській.

Про остаточне рішення секретаріату обкому на користь нашого колективу нас сповістив сам М. Кириченко, додаючи: «Переселяйтесь негайно!» Буквально вночі ми почали переїзд у новий будинок.

— При такому високому протеже для вашого театру відкривалось широке поле діяльності, матеріальних можливостей і т. ін.

— На жаль, не все було так, як хотілося. Ще в старому будинку під тиском деяких чиновників обкому мені постійно натякали, що не треба притягати глядача в театр, краще, навпаки, довести, що український театр нерентабельний і в Криму він зайвий, нікому непотрібний. Це, як тепер бачимо, була далекоглядна політика, спрямована проти українства в Криму. Не віриться, що таке могло бути, але ж було. Чиновники, російські шовіністи, котрі дотримувались цієї думки, зараз пенсіонери, і спокійно собі живуть в Сімферополі.

— Мій активний спротив тиску номенклатурних чиновників мав для мене погані наслідки. Три рази колектив театру подавав на мене заяву на присвоєння звання, і заява ця далі Сімферополя не пішла. Після затяжної хвороби і відставки директора театру Г. Стефурака туди прийшов новий директор. Моя доля головного режисера була вирішена. (Правду сказав М. Кириченко при від'їзді із Сімферополя: «Вам тепер буде важко працювати»). Я звільнився і рік працював черговим режисером у Севастопольському театрі Чорноморського флоту. Щоденна поїздка електричкою займала багато часу, і я погодився на пропозицію зайняти посаду головного режисера театру оперети в Томську. Це був мій другий вояж до Сибіру. Колектив Томського театру був добре укомплектований, і я багато скористав, працюючи там. Після трьох років я повернувся до Сімферополя в надії все-таки влаштуватися режисером хоча б черговим. Але тут мене і близько не підпускали до театру. Довелося знову вже втретє їхати до Сибіру і працювати режисером-постановником окремих вистав у різних театрах.

— Як прийняли Вас в театрі після повернення, бо ж серед артистів були ваші друзі?

— Прийняли з радістю, як мовиться, «зі сльозами на очах», і мені було приємно повернутись до театру, що став мені рідним.

— Вашу постановку «Циганського барона» глядач зустрів вельми прихильно, про що свідчив щедрий заповнений на виставах зал. Над чим Ви працюєте тепер?

— Зараз інтенсивно готуємо нову постановку — прем'єру оперети французького композитора Ф. Ерве (1825 р. народження) «Мадмуазель Нітуш» («Небесна ластівка») з гарною музикою та інтригуючими комедійними колізіями. Для відзначення 225-літнього ювілею І. П. Котляревського плануємо при підтримці Міністерства культури України в оновленій формі постановку опери М. Лисенка «Наталка Полтавка» з хорами, танцями, кобзарем. Ця ювілейна вистава має стати візитною карткою театру. Постараємося відкрити цією виставою театральний сезон.

— Чи є у Вас якісь складнощі в театрі?

— Час вимагає оновлення акторського колективу молоддю, а це зв'язане з питанням квартир і т. ін. Міністерство культури Криму обіцяє нам допомогти в цьому.

Інтерв'ю взяв Роман НОВОСАД, член секції критиків Спілки театральних діячів України.

ЯЛТА ВШАНОВУЄ ШЕВЧЕНКА

В ювілейний шевченківський рік у вінок шани Великому Кобзареві вплела свою урочу квітку українська громада м. Ялти. 24 квітня у міському культурному центрі на запрошення ялтинської «Просвіти» зібрались ті, хто святу любов до поета пронес крізь усе життя, і ті, хто нещодавно відкрив для себе неосяжну планету Шевченкового слова.

Затишний зал особливо ошатним зробила виставка «Шевченкіана», яку вже багато років колекціонує краєзнавець Остап Кіндрачук. Тут можна було побачити найрізноманітніші «Кобзарі» видання XIX та XX століть, художні книги та наукові праці про Тараса Шевченка і його творчість, поштові марки з портретами «Кобзаря», афіші театральних вистав за творами письменника, які ставились в Криму, та багато інших унікальних речей.

Відкрив вечір змістовною промовою про національний геній Тараса Шевченка і його значення для прийдешніх поколінь голова Всекримського товариства «Просвіта», письменник О. П. Кулик. Цікаве повідомлення про традиції святкування шевченківських роковин у Ялті ще у дореволюційні часи виголосив О. Ф. Нирко.

А потім зал заполонив чарівний спів дівчат, який, здавалось, прилинув через століття до синього моря з того незабутнього «вишневого садочка», омріяного Тарасом Шевченком. Ялтинський ансамбль бандуристок «Чарівний спів» подарував присутнім справжню насолоду своїм злагодженим, задушевним виконанням українських народних пісень. Трепетно доніс до слухачів шевченківське слово артист Кримської філармонії Василь Кочмала — не одна жіноча рука крадькома змахнула сльозу, слухаючи хвилюючу поему «Невольник». Не залишив нікого байдужим виступ кобзаря О. Кіндрачука та його сина Назара. Завершив літературно-музичну композицію безсмертний «Заповіт», який разом з ансамблем «Чарівний спів», немов величну молитву, виконав весь зал.

Світлана КОЧЕРГА.

На знімку: ансамбль бандуристок «Чарівний спів».

ТУМАН РОЗСІЯВСЯ, І ВИГЛЯНУЛО СОНЕЧКО

У вестибюлі середньої школи № 30 Сімферополя є пейзажі Криму. Це роботи випускника художнього училища імені М. С. Самокиша Ігоря Вінника, вчителя образотворчого мистецтва початкових класів. Поруч — дитячі малюнки. Що ж малюють діти на уроках? На малюнках багато тепла, сонця і вогників. Вогники свічки збуджують дитячі серця. Свічка — це щось таємниче. Навколо неї — голубе осяйне марево.

Малюють діти і море, і кораблі. Ось стоять вони, опустивши вітрила, у тихій бухті (Галина Юсупова, Сергій Царков), то серед хвиль бурхливого моря з попутним вітром підходять до кримських берегів (Ася Бахтієва), або пливуть у тумані (Кирило Забуга).

Туман розсіявся. Виглянуло сонечко. Із нори вилез борсук, а на галявину вибіг зайчик. Це помітили Олена Жеваненко та Дар'я Кукрянова. Сергій Степанов малює дельфінів, які вистрибують з води, сонце зустрічають. Рустема Абкеримова намалювала синичку, котра знайшла черв'ячка і ласує ним. Рустема любить малювати і коней, що пасуться на траві зеленій. А Марія Шалкіна написала пензлем білочку, що сидить на пеньку і насіння з шишки виколупує.

Микола ЛІСОВИН.

ЖИВА ДУША ЇЇ ДОМУ

Жителька Сімферополя Валентина Іванівна Терлова походить з українського роду Дорошенків. Дід її, Михайло Дорошенко, з Чернігівської губернії. Вперше я прийшла в гості до Валентини Іванівни після її телефонного дзвінка до нашого музею. Вона відгукнулася на одну з радіопередач Любові Григорієвої — «Господині музею народів Криму».

Вже перші враження від побаченого у квартирі Валентини Іванівни, ще до нашої довгої, дуже цікавої бесіди, збуджували уяву. Мені здалося, що тут переплелися різні часи, побут різних соціальних верств, національні культури і щось ще, поки невідоме.

В одній з кімнат прекрасно співіснують українська піч і німецьке піанино, міщанські сюжетки і унікальні бронзові рамки для фотографій. У другій кімнаті я побачила скромний сільський килимок з оленями і масивний письмовий стіл зі шкатулками роботи талановитих майстрів. А найменша кімната ніби з минулого століття: чудесні ліжка з горіхового дерева, столик «на левовій лапі», підставка у стилі ретро. Лише телевізор нагадує про сучасність.

Валентина Іванівна — чудова рукодільниця. Мене вразила велика кількість різноманітних «кишень» і «кишеньок», кожна з яких має своє призначення: для взуття, газет, хусточок, рукавиць. Прикрашають дім і народні вишивки, скатерті, рушники, фартухи, вишиті червоними трояндами і виноградними гронами, з вирізуванням і виколюванням, які за своєю технікою нагадують полтавські вишивки.

Моєму здивуванню не було меж, коли Валентина Іванівна дістала з шафи моделі вишивок 1895 року, до того ж в такому стані, що хоч сьогодні можна кроїти, наприклад, «костюм для молодої дами или девицы». Один з додатків до журналу «Нива» (викройки до «Паризьких мод») господиня подарувала музею. Гадаю, знайдуться майстри, які тепер допоможуть нам відновити деякі моделі одягу міських жителів кінця XIX століття.

А якщо спробувати уявити заняття та інтереси дітей і підлітків на початку нашого століття — до ваших послуг тогочасні журнали «Светлячок», «Жаворонок», «Пробужденіе». Тут могли знайти картинки в прекрасному художньому виконанні, цікаві оповідання і казки найменші читачі, а повчальні історії, мудрі висловлювання — ті, хто стояв на порозі самостійного життя. В сім'ї Валентини Іванівни ці журнали переходять з покоління в покоління: на них вона сама виховувалась, пізніше читала їх дітям і внукам. Кілька разів вона підкреслювала: «Треба вміти любити своїх дітей!» І я зрозуміла, що вкладала вона в ці слова. Не тільки пестощами і бажанням бачити їх нагодованими, взутими, вдягненими, здоровими можна завоювати їхню любов і повагу. Треба відкривати для них свій духовний і матеріальний світ...

Валентина Іванівна любить своє місто: вона може годинами розповідати давні історії, пам'ятає, якими були вулиці та площі в не такому вже й далекому минулому. Прибизно там, де нині універмаг «Центральний», був Пасаж Анджело. Був у Сімферополі і свій «привіз», а на вулиці Кантарській (нині — Чехова) стояли величезні терези. Про це при нагоді вона розповідає своїм дітям і онукам.

Знає Валентина Іванівна і свій родовід. До того ж у неї збереглося багато документів. Ось свідоцтво про закінчення ветеринарно-фельдшерських курсів, видане дідові Михайлу Дорошенку 1894 року, ось купча на землю, ось мамине гімназійне свідоцтво 1919 року.

В пам'яті моєї співбесідниці головні віхи життя її предків спливають живими картинами. Скажімо, 1911 року дід одержував 30 карбованців на місяць, з них він міг сплачувати за навчання двох дочок в гімназії (80 карбованців на рік), утримувати найманих робітників (3—5 карбованців на місяць) і безбідно жити. Нам би помріяти про такі 30 карбованців при наших сотнях тисяч!

Були в роду Валентини Іванівни по чоловічій лінії і селяни, і майстрові, і службовці, а по жіночій — одна з прабабок була куховаркою, тітка — білошвейкою, мама мала диплом учительки молодших класів.

Пізніше я зрозуміла, що ж мене кликало знову в дім цієї жінки. Наш етнографічний музей тільки створюється, а тут я побачила давно діючий музей життя одного простого роду. Та чи простого? Адже доля будь-якого з нас — це жива історія, і кожна така історія лягає цеглинкою в історію цілого покоління.

Ольга САВИНОВА, старший науковий співробітник Кримського етнографічного музею.

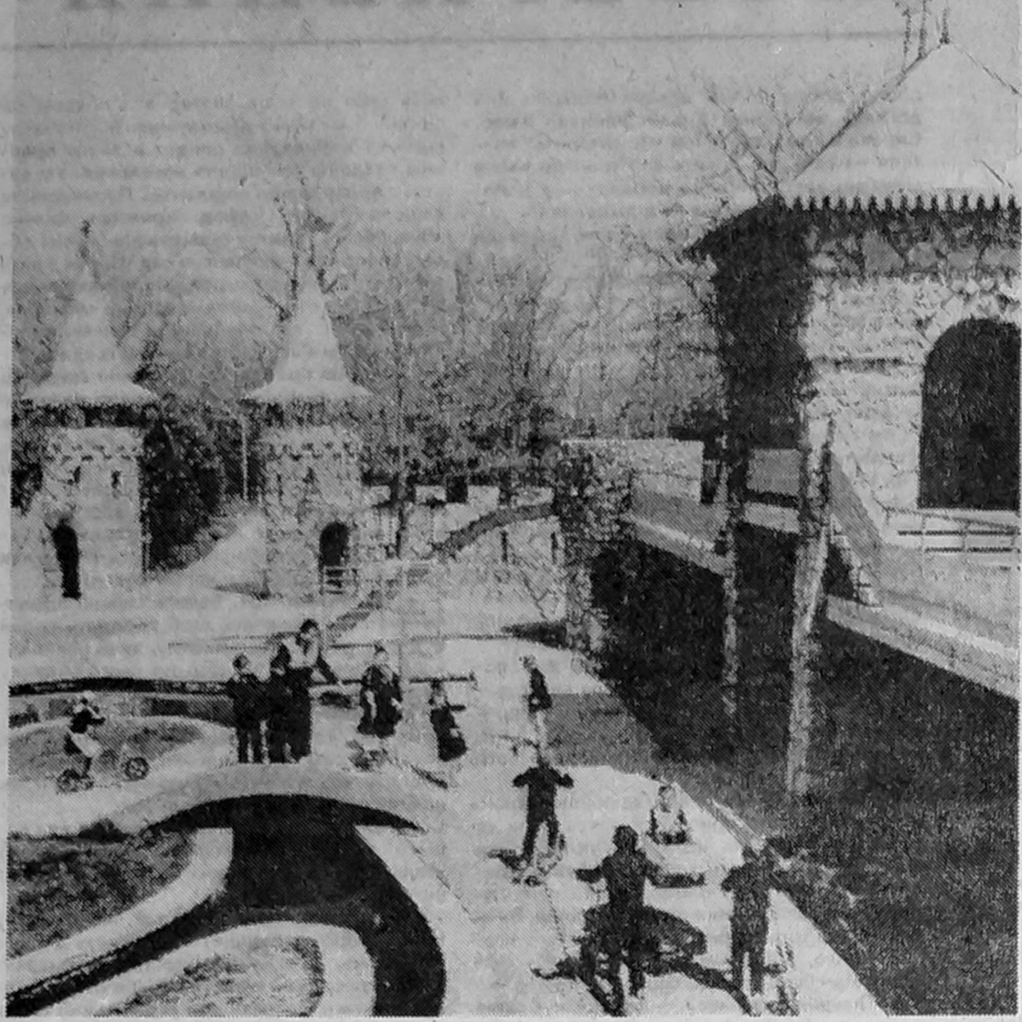

Дитяче містечко в Євпаторійському приморському парку.

Фото Костянтина ДУДЧЕНКА.

ПРОВОДИ

Другий тиждень після Великодня по всій Україні має назву Проводи, а в деяких її місцевостях ще і свої найменування: «гробки» чи «могилки» на Поділлі й Волині, «поминки» на Херсонщині. Ще цей тиждень називають Томиним (Фоминим). У глибоку давнину для нього чи лише для неділі, якою починається, була назва Радуниця, Радунець, Радівниця. Цю назву прийняла російська мова. Походить, мабуть, від стародавнього вірування, що померлі радіють добрими словами.

Шанобливе ставлення до пращурів, велика пошана до сув'язі поколінь споконвіку були високоморальними рисами нашого народу. Високі могили, насипані в степах, вважалися священними. Їх не розорювали й не розкопували. Кожен, хто заходив на цвинтар або проходив мимо, мусив знімати шапку. Так само робили, коли проходили повз одинокі козацькі або чумацькі могили у степу на перехрестях шляхів. Вирушаючи в похід чи повертаючись з нього, козаки й чумаки зупинялися коло тих могил і, перехрестивши непокриті голови, стріляли з мушкетів, досипали землі кожний по шапці.

Нині мало хто знає, що в Україні було в рік аж чотири поминальні дні: взимку 20 лютого на м'ясниці (другий тиждень перед Великим постом), весною в Томин тиждень, влітку — в останню п'ятницю перед Зеленими святами, восени — на кінцеву п'ятницю та суботу перед Пилипівкою. Нині — лише в Томин тиждень, в котрий з 1945 року випадає День Перемоги у Великій Вітчизняній війні, який став багатонародним поминальним днем.

Впорядковувати могили в Україні виходять за тиждень перед Проводами. На материнських могилах висівають чебрець, на дівочих — любисток «для вінка молодої». На чоловічих та парубочих садять кущ червоної калини «за козацьким звичаєм». На півдні України могили батьківські усівають запашним васильком, що не росте в північних районах. На Херсонщині над могилами садять вишні. На Поліссі садять сосну, ялину, березу, вербу. Колись на цвинтарях росли вікові дуби. За всіма цими ознаками українські могили упізнаються по всьому світі, де їх через відомі причини чимало.

В Томин тиждень не беруть шлюбів, не влаштовують розваг. Увечері Провідної неділі родини сідають до столу і поіменно згадують своїх померлих. На підвіконні чи під образами ставлять коливо — поминальну кутю.

В поминальний день, що визначається на цьому тижні священиком, виходять до родових могил з обрядовими стравами, несуть коливо, котре треба ужити напочатку поминального обіду-тризни. Прийшовши до могил, христосуються. Після загальної панахиди, що відправляється священиком, кревні родичі, схилившись до могили чи хреста, задушевними тихими словами розповідають небіжчикам про те, що відбулося за рік: хто одружився, хто виїхав, як ведеться господарство. В цей час не годиться називати померлих небіжчиками, бо вони «це чують і смутяться». Тому звати їх слід «нашими родичами (рідняками) на тому світі».

Під час поминального обіду примовляють, наприклад таке: «Нехай легенько гикнеться нашим родичам на тому світі!»

В роки Великої Вітчизняної війни в селах України з'явився звичай робити символічні могили: ховали на цвинтарі збережені речі загиблого й похованого на чужині. На цих могилах ставили хрест і в Провідну неділю тут поминали своїх далеких небіжчиків. То чи не варто було б зробити такі символічні могили повсюди, щоб ушановувати пам'ять про тих, які загинули від репресій, голоду, етапів і таборів?!

Чимало ще є наших земляків, особливо молодих, що призабули або й зовсім не пам'ятають, де спочивають їхні кревні. Накалічила недоумкувата агресивність атеїстів з владних установ. За поховання по християнському обряду виключали з партії, звільняли з роботи, ганьбили в колективі й пресі. Бульдозерами знесено давні цвинтарі. Надмогильні плити використовувалися для підніж пам'ятників. Занедбання святинь заохочувалося. От і маємо страхітливу бездуховність, що оточує нас.

Народ, що знехтував зв'язок поколінь, зникає як етнос. Прикладів цьому в історії чимало.

На цвинтарі сумному під хрестами
У вічному спокої рідняки.
З Неділі Провідної стежечками
Родини кревні ходять на гробки.

Звиваються поплутані стежини,
А родичі ідуть, ідуть, ідуть...
І стелять рушники та скатертини
І вузлики розв'язані кладуть.

«Христос воскрес!» — вітаються уклінні.
«Воістину!» — вчувається з трави...
І творяться, як скрипи поколінні,
На цвинтарі сумному молитви.

Квітки, свічки, приємна тиха мова,
Велика шана, рідні голоси...
Сльоза тремтить, недоброго ні слова,
І промені у вітті, мов списи.

А що без цього! В душах — порожнечі...
О, люди! Ви ж вовками живете,
Коли в забутку пращури, предтечі
І з давнішнього нинішнє росте!

Орест КОРСОВЕЦЬКИЙ.

смт. Чорноморське.

Надворі весна.

Фото Костянтина ДУДЧЕНКА.

ПІД ЗНАКОМ ДРУЖБИ

Нещодавно в СШ № 25 м. Сімферополя (директор Масляк Раїса Іванівна) відбулася презентація навчального кабінету мови і культури народів Криму. За ініціативою завідуючої кабінетом кримськотатарської мови Абдувелієвої Шекуре Сеітовни при співпраці завуча школи Трошиної Олени Прокопівни, заступника директора по виховній роботі Устименко Олени Дмитрівни, учителів Коган Вікторії Марківни, Єнианової Лілії Петрівни, Ісламової Зої Георгіївни, Ісаєвої Таїсії Зінов'євни та інших проведено художньо-літературний показ фрагментів з літературної спадщини кримськотатарського, українського та російського народів.

Хор старшокласників — переважно українців та росіян — виконав дві кримськотатарські пісні «Екі чешме» («Про любов»). Підготовлено цікаві інсценізації історико-побутових сцен з кримськотатарської бувальщини.

Українською мовою показано уривок з драми Лесі Українки «Айша і Магомет». Танці дівчаток молодших класів на кримськотатарські мотиви викликали приємне враження.

Звертає увагу також оформлення кабінету з кримськотатарською орнаментикою та картинами — пейзажами кримського краю.

Роман НОВОСАД.

ДАМНИЦЯ

ВИПУСК 61-й

Знайомимо любителів гри з творами майстра спорту з шашкової композиції Анатолія УВАРОВА (Севастополь).

Білі — прості 11, 19, 27, 30, 31, 32, 38, 40, 41, 42, 44, 50; чорні — прості 6, 8, 9, 13, 17, 18, 22, 24, 29, 33, 35, 39. Розв'язок цієї проблеми неочевидний. 1. 19—14 2. 30:19 3. 40—34 4. 38:29 5. 27—21. Ефектний хід на правило більшості, обов'язкове у стоклітковых шашках. 6. 21:3 7. 3:40 8. 50:17.

Білі — прості 15, 21, 26, 27, 30, 31, 34, 38, 41, 49; чорні — прості 3, 7, 8, 11, 14, 19, 23, 29, 35. Поки чорні збиватимуть шашки на перших ходах, білі перебудують свою позицію для вирішального удару. 1. 21—16 2. 26—21 3. 21—17 4. 27:9 5. 49—44 6. 16—11 7. 11:24 8. 15:24. В позиції показано всі особливі правила міжнародних шашок.

Білі — прості 23, 28, 29, 31, 33, 39, 40, 44, 46; чорні — прості 2, 10, 12, 13, 14, 19, 26, 30, 35, 42. Виграш. 1. 39—34 2. 40—34 3. 46—41 4. 34—30 5. 29:7 6. 23:57. 5:68. 6:47.

Наведену на діаграмі мініатюру Г. Рудницького розв'яжіть самостійно. Заставити просту.

НА КОНЯХ ЧЕРЕЗ УКРАЇНУ

Наприкінці травня скадовські просвітяни вирушають у кінний перехід, присвячений 100-річчю їхнього міста. На маршруті, що простягнеться до північного пограниччя України, де сходяться її кордони з Білоруссю та Росією, вони знайомитимуть жителів міст і сіл з історією цього чорноморського порту. Організатори переходу звертаються по допомогу до спонсорів, обіцяючи рекламу їхньої діяльності. Розрахунковий рахунок: м. Скадовськ Херсонської області, АПБ «Україна», 000701806 МФО 352156.

ПРОГРАМА ТЕЛЕБАЧЕННЯ

Понедельник, 9 мая

УТ-1

9.00 УТН.
9.10 Телефильм "Довженко. Дневник 1941-1945".
10.00 Строки, опаленные войной.
11.05 Б.Лятошинский. Симфония 3.
11.55 БЕССМЕРТИЕ ГЕРОЕВ. МИНУТА МОЛЧАНИЯ.
12.30 Старинная камерная музыка.
13.00 "Автограф в небе".
13.40 Концерт Ивана Поповича.
14.50 Худ.фильм "За ночью день идет". 1 серия.
16.00 УТН.
16.10 "За ночью день идет". 2 серия.
17.15 Желаем счастья.
18.15 Мультфильм.
18.25 Синхронное плавание.
19.15 Все о кино.
20.00 УТН.
20.10 Версия.
20.30 Приватинфо.
20.45 Предвечерье.
21.45 Спокойной ночи, малыши.
21.55 Ай Пи Киев.
22.00 УТН.
22.30 Ай Пи Киев.
22.35 Худ.фильм "Аты-баты, шли солдаты...".
0.00 Концерт звезд украинской эстрады.
0.50 Программа "Ку".
1.35 УТН.

"Останкино"

7.45 Утренняя разминка.
8.00 Играет духовой оркестр.
8.30 Мультфильмы.
9.15 Концерт для ветеранов войны.
10.00 Худ.фильм "Жизнь и приключения четырех друзей".
11.00 Встреча ветеранов.
12.00 Москва, 9 мая.
12.20 Док.фильм "Победители".
13.05 "Гол".
13.35 Золотой шлягер.
14.20 Звездный час.
15.00 Новости.
15.20 Фестиваль солдатской песни.
16.30 "Зову живых...".
17.00 Худ.фильм "Был месяц май".
18.50 Светлой памяти павших в борьбе против фашизма. Минута молчания.
19.20 Концерт, посвященный Дню Победы.
20.40 Спокойной ночи, малыши.
21.00 Новости.
21.45 "Волшебник 20-го века".
23.00 Спортивный праздник в Москве.
23.30 Фестиваль сатиры и юмора памяти Аркадия Райкина.
0.40 П.Чайковский. "Ромео и Джульетта".

УТ-2, УТ-3, "Россия", Крым-ТВ

8.00 Вести.
8.25 Опаленная Победа.
14.00 Вести.
14.20 Опаленная Победа.
16.05 Пасхальные колокола.
18.05 Балет.. балет... балет...
18.30 Телефильм.
18.50 "Таврийские игры-93".
19.15 "Дай руку и прощай..." Памяти Виктора Резникова.
20.00 Визитка.
20.10 Мульти-пузыри.
20.30 СНН.
21.00 Визитка.
21.05 Пестрая лента.
21.35 День Победы.
21.40 Худ.фильм "Машенька".
23.10 Бескиды культуры.
23.30 СИТ-3.
23.40 Аве вита.
0.00 Окна.
0.30 Про-видео.
1.30 СИТ-3.

Вторник, 10 мая

УТ-1

17.00 УТН.
17.10 Предлагаю игру.
17.30 Приватинфо.
17.35 Образовательный канал.
18.45 "Без протокола".
19.35 Юные музыканты Украины.
20.00 УТН.
20.10 Ай Пи Киев.
20.15 Украина и мир.
20.35 Финансовое обозрение.
20.50 "Нежность". Моноопера.
21.40 ТНК.
21.55 Ай Пи Киев.
22.00 УТН.
22.30 Спорткурьер.
22.40 Ай Пи Киев.
22.45 Худ.фильм "Фонтан".
0.25 "Останки".
0.55 УТН.
1.05 Встреча с Ю.Андруховичем.

"Останкино"

6.15 Утренняя разминка.
6.30 Утро.
8.45 Обзор рынка недвижимости.
9.00 Новости.
9.20 Посмотри, послушай...
9.40 Мультфильмы.
10.05 "Горячев и другие". 25 серия.
10.35 Компас-сказка.
11.30 Эльдорадо.
12.00 Новости.
15.00 Новости.
15.25 Предприниматель.
16.10 Дело.
16.20 "Приключения Тома Сойера".
16.50 Между нами, девочками...
17.10 Рок-урок.
17.50 Азбука собственника.
18.00 Новости.
18.25 Ю.Друнина.
18.50 "Раскол". Худ.фильм. 1 серия.
19.45 Из первых рук.
19.55 Тема.
20.40 Спокойной ночи, малыши.
21.00 Новости.
21.45 Бомонд.
22.00 Футбол. "Локомотив" /Москва/ - "Ротор" /Волгоград/.
23.30 Телешоу "50 X 50".
1.00 Пресс-экспресс.

УТ-2, УТ-3, "Россия", Крым-ТВ

7.00 Вести.
7.20 Требуются...
7.30 Формула-730.
8.00 Время деловых людей.
8.30 Клуб "Желтая подводная лодка".
9.00 Эй-Би-Си.
9.30 Утренний концерт.
9.45 Без ретуши.
10.00 Сессия ВС Крыма.
17.45 Видеотекст.
18.00 ТНК.
18.15 Мультфильм.
18.25 "Победа". Севастополь.
20.35 "Санта-Барбара". 315 серия.
21.25 Поэтесса Галина Маркина.
21.45 "Ялтинские романсы".
22.00 СНН.
22.30 "Приват-ТВ".
23.30 СИТ-3.
23.40 Обратная связь.
23.50 Худ.фильм "Ночи Декамерона".
0.30 Про-видео.

Среда, 11 мая

УТ-1

9.00 УТН.
9.10 Финансовое обозрение.
9.25 Украина и мир.
9.45 "Свічадо".
10.30 Муз.фильм.
11.25 "История Киева".
11.35 Школьный экран.
11.55 Доброго вам здоровья.
12.30 Митрополит Киевский Филарет.
13.00 УТН.
13.10 Худ.фильм "Военно-полевой роман".
14.35 Наедине со всеми.
17.00 УТН.
17.10 Мультфильм "Ловушка для котов".
18.35 "Синтез".
19.00 Кубок Украины по футболу. 1/2 финала. "Черноморец" - "Карпаты".
19.45 Приватинфо.
20.00 УТН.
20.10 Ай Пи Киев.
20.15 Сны напрокат. Таиланд.
21.00 Док.фильм.
21.25 Мультфильм.
22.00 УТН.
22.30 Спорткурьер.
22.40 Ай Пи Киев.
22.45 Худ.фильм "Жульетта" /Франция/.
0.20 Сны напрокат. Таиланд.
0.50 УТН.
1.00 Хореографические новеллы.

"Останкино"

6.15 Утренняя разминка.
6.30 "Утро".
8.45 Обзор рынка недвижимости.
9.00 Новости.
9.20 "Сорока".
9.35 "31 июня". Худ.фильм. 1 серия.
10.40 Клуб путешественников.
11.30 Джэм.
12.00 Новости.
12.20 Пресс-экспрес.
15.00 Новости.
15.25 Предприниматель.
16.20 "Приключения Тома Сойера".
16.50 Джэм.
17.20 Мультфильм.
17.50 Загадка "СБ".
18.00 Новости.
18.25 Телерадиокомпания "Мир".
18.45 Документы и судьбы.
18.55 "Раскол". Худ.фильм. 2 серия.
19.55 Интервью с Ю.Чурбановым.
20.40 Спокойной ночи, малыши.
21.00 Новости.
21.45 Вагон "03".
21.55 Концерт, посвященный 70-летию творческой деятельности И.Моисеева.
23.25 "Академия".
23.50 Пресс-экспресс.
0.00 Новости.
0.10 Максима.
0.40 Рок-н-рол ТВ.

УТ-2, "Россия", Крым-ТВ

7.00 Вести.
7.20 Требуются...
7.30 Формула-730.
8.00 Время деловых людей.
8.30 Доброе утро.
9.00 Эй-Би-Си.
9.30 Утренний концерт.
9.45 "Санта-Барбара". 315 серия.
10.35 Телегазета.
10.40 Крестьянский вопрос.
11.00 Вести.
16.00 Вести.
16.20 Студия "Рост".
16.50 Там-там новости.
17.05 "Дальний Восток".
17.45 Видеотекст.
18.00 ТНК (на крымскотатарском).
18.20 Мерабанъыз, балалар!
18.40 Религиозная программа.
19.00 Ана Юрт.
19.30 "Нефасет".
20.05 "Хиала" предлагает.
20.15 "Ведь они черепахи".
20.35 "Санта-Барбара". 316 серия.
21.25 Визитная карточка.
21.55 "Свободный крестьянин".
22.35 Поет Наталья Сумская.
23.00 Первая сессия ВС Украины.
0.00 Концерт группы "Агата Кристи".

"Черноморская"

19.05 Мультфильмы.
19.30 Телегазета ТВ-7.
19.40 Худ.фильм "Кровь и орхидеи" (2 часть).
21.05 Музыкальный микс.

Четверг, 12 мая

УТ-1

9.00 УТН.
9.10 Приватинфо.
9.25 Концерт.
10.25 Ф.Шиллер. "Коварство и любовь".
12.50 "История Киева". Фильм 2.
13.00 УТН.
13.10 Худ.фильм "Трое мужчин и младенец в люльке".
14.45 Все о кино.
17.00 УТН.
17.10 Образовательный канал.
18.10 "Горькая чаша счастья".
18.35 Хозяином на земле.
19.05 Украинское хоровое пение.
19.45 Добрый знак.
20.00 УТН.
20.10 Ай Пи Киев.
20.15 Финансовое обозрение.
20.30 "Право".
21.20 Теледебют.
21.40 ТНК.
21.55 Ай Пи Киев.
22.00 УТН.
22.30 Спорткурьер.
22.40 Ай Пи Киев.
22.45 "Когда душа поет".
23.15 Сны напрокат. Таиланд.
23.45 Гандбол. "Мотор" /Запорожье/ - "Спартак" /Киев/.
0.15 "Гарт".
1.15 УТН.

"Останкино"

6.15 Утренняя разминка.
6.30 "Утро".
8.45 Обзор рынка недвижимости.
9.00 Новости.
9.20 Веселые нотки.
9.40 "31 июня". Худ.фильм. 2 серия.
10.45 В мире животных.
11.20 ... До 16 и старше.
12.00 Новости.
12.20 Пресс-экспресс.
15.00 Новости.
15.25 Предприниматель.
16.20 "Приключения Тома Сойера".
16.50 Фестиваль детского творчества.
17.10 ... До 16 и старше.
17.50 Технодром.
18.00 Новости.
18.25 "За кулисами".
18.45 Документы и судьбы.
18.55 "Раскол". 3 серия.
19.55 Авторская программа Л.Филатова.
20.40 Спокойной ночи, малыши.
21.00 Новости.
21.45 Лотто "Миллион".
22.15 Фильм Л.Бунюэля. "Этот смутный объект желания..." /Франция - Испания/.
0.05 Новости.
0.10 Пресс-экспресс.

УТ-2, "Россия", Крым-ТВ

7.00 Вести.
7.20 Требуются...
7.30 Формула-730.
8.00 Время деловых людей.
8.30 В.Малежик.
9.00 Эй-Би-Си.
9.25 Мульти-пульти.
9.35 Поехали.
9.45 "Санта-Барбара". 316 серия.
10.35 Телегазета.
10.40 Крестьянский вопрос.
11.00 Вести.
16.00 Вести.
16.20 Студия "Рост".
16.50 Там-там новости.
17.05 Док.фильм.
17.15 "Глядя из Нижнего".
17.45 Видеотекст.
18.00 ТНК.
18.15 Программа греческой редакции.
19.10 Вокруг "Росинки".
19.35 Клуб "Что? Где? Когда?" школы N 10 г.Симферополя.
20.35 "Санта-Барбара". 317 серия.
21.25 Проблемы экономики.
21.55 Приглашает военный духовой оркест.
22.25 "Разговор по душам".
22.35 Худ.фильм "Маги".
23.30 "Немецкая волна".
0.00 Концерт группы "Наутилус Помпилиус".

"Черноморская"

19.05 Мультфильмы.
19.30 Телегазета ТВ-7.
19.40 Худ.фильм "Дракон".
21.40 Музыкальный микс.

Пятница, 13 мая

УТ-1

9.00 УТН.
9.10 Финансовое обозрение.
9.25 Кинопроба.
10.25 Благо.
10.55 Концерт звезд французской эстрады.
11.55 Всплески Виктора Хоменко.
12.30 "История Киева". Фильм 3.
12.40 Школьный экран.
13.10 УТН.
13.20 "Гарт".
14.20 Муз.фильм.
15.05 "Вервиця".
17.00 УТН.
17.10 "Звездочки".
17.30 Концерт из произведений Дж.Россини.
18.10 Из первых уст.
18.40 Фант-лото "Надежда".
19.45 Деловые ведомости.
20.00 УТН.
20.10 Ай Пи Киев.
20.15 Студия "Основа".
21.20 Общественное мнение.
21.40 ТНК.
21.55 Ай Пи Киев.
22.00 УТН.
22.30 Спорткурьер.
22.40 Ай Пи Киев.
22.45 Худ.фильм "Светлая личность".
0.05 Арт-майдан.
1.05 УТН.

"Останкино"

6.15 Утренняя разминка.
6.30 "Утро".
8.45 "Файнэншиал таймс".
9.00 Новости.
9.20 Фильм-детям. "Босоногий ген" /Япония/.
10.35 Народные мелодии.
10.50 На пути к Уэмбли.
11.50 Пресс-экспресс.
12.00 Новости.
12.20 Америка с М.Таратутой.
15.00 Новости.
15.25 Предприниматель.
16.05 Бизнес-класс.
16.20 Фильм-детям. "Босоногий ген" /Япония/.
17.30 Мультфильм.
17.50 Азбука собственника.
18.00 Новости.
18.25 Новости культуры.
18.40 Человек и закон.
19.15 Америка с М.Таратутой.
19.45 Поле чудес.
20.40 Спокойной ночи, малыши.
21.00 Новости.
21.45 Человек недели.
22.05 "Дег Огаст". Фильм 3 /США/.
23.05 Матадор.
23.50 Пресс-экспресс.
0.00 Новости.
0.05 Музобоз.
0.45 Программа "Х".
0.55 Авто-шоу.

УТ-2, УТ-3, "Россия", Крым-ТВ

7.00 Вести.
7.20 Требуются...
7.30 Формула-730.
8.00 Время деловых людей.
8.30 Ретро-шлягер.
9.00 Эй-Би-Си.
9.25 Мульти-пульти.
9.35 Поехали.
9.45 "Санта-Барбара". 317 серия.
10.35 Телегазета.
10.40 Крестьянский вопрос.
11.00 Вести.
11.10 Нижнегородский оперный...
11.55 Белая ворона.
12.40 Сам себе режиссер.
13.10 Бизнес в России.
13.45 М.Булгаков. "Роковые яйца".
15.25 "Ностальжи" - музыка всех поколений".
16.00 Вести.
16.20 Студия "Рост".
16.50 Там-там новости.
17.05 "Военный курьер".
17.20 "Дай руку".
17.45 Видеотекст.
18.00 ТНК.
18.15 "Абзац".
18.35 Мультфильм.
18.50 К 50-летию освобождения Крыма.
19.00 "Иноверцы". Памяти жертв сталинской депортации.
20.00 Худ.фильм
21.30 Футбол как футбол.
22.00 Виннер-до.
22.10 МТВ: "Первый взгляд".
22.40 Виннер-после.
23.00 Первая сессия ВС Украины. По окончании - СИТ-3. Фильм Ж.Ренуара "Французский канкан".

"Черноморская"

19.05 Мультфильмы.
19.30 Телегазета ТВ-7.
19.40 КОЛЛЕКЦИЯ. Худ.фильм "Полет над гнездом кукушки".

Суббота, 14 мая

УТ-1

9.00 УТН.
9.10 Ритмическая гимнастика.
9.30 Док.фильм.
9.50 Зона тревоги.
10.20 Телетехнотека.
10.35 "І люблю, і сміюсь, і печалюсь..." Н.Свидюк.
11.10 Родная речь.
11.25 Доброго вам здоровья.
11.55 Обозрение "Жиллетт".
12.25 Худ.фильм "Златовласка".
13.40 Киномир Александра Коваля.
14.10 Вас приветствует "Родослав".
15.30 Благая весть с Риком Реннером.
16.00 УТН.
16.10 Наш круг.
16.40 К.Войтила. "Излучение отцовства".
17.50 Мультфильм.
18.00 Концерт Иржи Кукла /орган/.
18.55 ВЕЧЕР-РЕКВИЕМ ПАМЯТИ ЖЕРТВ ДЕПОРТАЦИИ ИЗ КРЫМА.
20.30 УТН.
20.40 Хроника МВД.
20.55 Плеяда.
21.40 Спокойной ночи, дети.
21.55 Ай Пи Киев.
22.00 УТН.
22.30 Спорткурьер.
22.40 Ай Пи Киев.
22.45 Жизнь за границей.
23.05 Окно в Америку.
23.35 Худ.фильм "Уикэнд за миллион".
0.50 Мини-футбол. "Надежда" /Запорожье/ - "Никс" /Днепр/.
1.20 УТН.

"Останкино"

7.20 Утренняя разминка.
7.35 Субботнее утро делового человека.
8.10 Спорт-шанс.
8.40 Слово пастыря.
9.00 "Марафон-15" - малышам.
9.30 "Тик-так". "Галерея первых персон".
10.45 Утренняя почта.
11.15 "Смак".
11.30 Экстро-НЛО.
12.00 "Его величество футбол".
12.30 Земля людей.
13.00 Книжный двор.
13.35 Худ.фильм "Улица полна неожиданностей".
15.00 Новости.
15.25 "Ринальдо Ринальдини - атаман разбойников".
15.50 "Лабиринт".
16.20 Поет Л.Курдюмова.
17.05 В мире животных.
17.45 Эхо недели.
18.05 Брейн-ринг.
18.55 "До и после...".
19.45 Худ.фильм "Место, где тебе хорошо" /США/. 1 серия.
20.40 Спокойной ночи, малыши.
21.00 Новости плюс.
21.45 "Место, где тебе хорошо". 2 серия.
22.40 "Майские звезды". Фестиваль мастеров искусств.
0.20 Новости.
0.30 Футбол. Кубок Англии. Финал. "Манчестер Юнайтед" - "Челси".

УТ-2, УТ-3, "Россия", Крым-ТВ

8.00 Вести.
8.25 Мульти-пульти.
8.55 Студия "Рост".
9.25 Парламентская неделя.
9.55 "Лад" - галерея.
10.25 Пилигрим.
11.10 "Здорово живешь".
11.25 До Москвы - далеко.
12.10 "Дикая планета". Мультфильм.
13.35 Поет В.Казаченко.
13.40 Крестьянский вопрос.
14.00 Вести.
14.20 Большой хоккей.
14.50 Соотечественники.
15.20 Астрология любви.
15.50 "Звезды Америки".
16.20 "Городок".
16.45 "Амика веритас".
17.30 "Как живешь, пенсионер?"
17.50 "Знакомый незнакомец".
18.50 Видеотекст.
19.10 Студия "СВ". "Слухи", Беланов-Банк, "ТрибунаЛ", Видеотекст, Худ.фильм.
22.45 Ток-шоу "Черный кот".
23.10 Взрослые, как дети.
23.30 СИТ-3.
23.40 Визитка.
23.45 Худ.фильм "Красивая, но опасная".
1.15 Про-видео.
1.45 СИТ-3.

"Черноморская"

19.05 ДЕТСКИЙ МИР. Мультфильм "Хоббит".
20.25 "Скворечник".
21.00 ПРОДОЛЖЕНИЕ СЛЕДУЕТ. Худ.фильм "Неукротимая маркиза".

Воскресенье, 15 мая

УТ-1

9.00 УТН.
9.10 Ритмическая гимнастика.
9.30 В воскресенье утром.
10.30 Телефильм "Признание".
10.50 СВ - семейный вариант.
11.25 На страже.
12.10 К Международному дню семьи.
12.40 Канал "Д".
13.40 И песня, и лекарства.
14.15 Менора.
15.00 Желаем счастья.
16.00 УТН.
16.10 Село и люди.
16.55 Мультфильм по заявкам.
17.50 Детская музыкальная студия.
18.20 Художественные импрессии.
19.00 Футбол. "Динамо" - "Темп". 2 тайм.
19.45 В мире балета.
20.00 УТН.
20.20 Ай Пи Киев.
20.25 "Свічадо".
21.10 Поет А.Мокренко.
21.15 Футбол. "Таврия" — "Кривбасс".
22.00 УТН.
22.20 Спорткурьер.
22.30 Артистическое казино.
23.00 "Без протокола".
23.30 Худ.фильм "Женский день".
0.55 Футбол. "Шахтер" - "Верес".
1.40 УТН.

"Останкино"

7.45 Утренняя разминка.
8.00 Час силы духа.
9.00 Арт-курьер.
9.30 С утра пораньше.
10.00 Полигон.
10.30 Спортлото.
10.45 Пока все дома.
11.15 Утренняя звезда.
12.05 Новое поколение выбирает...
12.45 Под знаком "Пи".
13.30 Малые города России.
14.00 "Пиф и Геркулес".
14.10 "Подводная одиссея команды Кусто".
15.00 Новости.
15.20 Телерадиокомпания "Мир".
16.00 Клуб путешественников.
16.50 Шпаргалка.
16.55 "Кот Феликс", "Настоящие охотники за привидениями".
17.45 Живое дерево ремесел.
17.50 Панорама.
18.30 Новости.
18.55 Смехопанорама.
19.40 Телелоция.
20.00 Худ.фильм "Бонни и Клайд по-итальянски" /Италия/.
22.00 Воскресенье.
22.45 Спортивный уик-энд.
23.00 Вокзал мечты.
0.00 Новости.
0.10 "Аквариум: визит в Москву".

УТ-2, УТ-3, "Россия", Крым-ТВ

8.00 Вести.
8.20 "Мадонны XX века".
9.00 Студия "Рост".
9.30 Доброе утро, Европа.
10.00 Лучшие игры НБА.
11.00 Аты-баты...
11.30 "Де факто".
12.00 "Дело Румянцева". Худ.фильм.
13.40 Шесть соток.
14.00 Вести.
14.20 "Не вырубить..."
14.35 "Первая леди экрана". Грета Гарбо.
15.05 Виниловые джунгли.
15.15 "Ваш уют".
17.45 "10 минут для семьи".
18.00 Студия "СВ". "Слухи", Видеотекст.
18.35 "Джокер".
21.00 Студия "СВ". Бизнес-центр, Видеотекст, "Ладанка".
22.00 "Сеньорита". 103, 104 серии.
23.00 Худ.фильм.
0.30 Про-видео.
1.00 Джемикс.

"Черноморская"

19.05 ДЕТСКИЙ МИР. Мультфильм "Сквозь огонь".
19.55 Крымские портреты. "Игра в самого себя".
20.30 Худ.фильм "Безупречный".

Засновники: Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка, Кримська організація Спілки письменників України, трудовий колектив редакції.

Наш розрахунковий рахунок № 609217 у Сімферопольському філіалі Укрбанку «Відродження», МФО 324861.

Редакція не завжди поділяє думки авторів публікацій, відповідальність за достовірність фактів, цифрових та статистичних даних несуть автори.

Рукописи не рецензуються і не повертаються.

Редакція застерігає собі право скорочувати статті і виправляти мову.

Реєстраційне свідоцтво КП № 844, видане Держкомпреси України 7.10.92 р. індекс 30553.

Тел. редакції: 29-86-59 (факс), 29-85-59, 24-61-26.

Адреса редакції: м. Сімферополь, вул. Київська, 76, 4-й поверх, кімн. 410.

Листи просимо надсилати за адресою: 333034, м. Сімферополь-34, пошт. скринька № 972.

Головний редактор Олександр КУЛИК.